

VEREENIGING

TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1879-1880.

*Vergadering op Woensdag, den 28ten Januari 1880,
's avonds ten half acht ure.*

Aan de orde is de ballotage van nieuw voorgestelde leden.
Met algemeene stemmen worden tot leden toegelaten de
heeren:

F. W. Horstman, onder-intendant 2^e kl. en P. D. W. Wilken,
1^e luit. der infanterie, beiden te Amsterdam, en H. A. de Chal-
mot, 2^e luit. der infanterie te Bergen-op-Zoom.

De VOORZITTER verleent het woord aan den heer G. E. V.
L. van Zuylen, tot het houden zijner voordracht over *het wensche-
lijke van een krijgsverbond met Zuid-Nederland.*

De heer VAN ZUYLEN:

Wanneer ik, mijne heeren, heden avond als spreker voor U
optreed, dan is dit eenigszins ondanks mijzelven, want toen ik
mij bij het bestuur onzer vereeniging aanmeldde om in eene der
wintervergaderingen het woord te mogen voeren, deed ik dit
enkel en alleen omdat ik een paar vraagpunten aan de orde
wilde stellen, die mij zeer belangrijk toeschenen. Het eenige
voorrecht door mij verlangd was om de gedachteniswisseling in
te leiden, maar uit de welwillende toestemming, die ik mocht
ontvangen, kon ik opmaken dat men *meer* van mij verlangde

dan eene korte inleiding, zoodat hoewel ik oorspronkelijk niet het minste plan daartoe had, ik mij thans genoopt zie eene *conférence en règle* te houden.

Redenen te over zou ik dus hebben om U verschooning te vragen voor mogelijke en zelfs zeer waarschijnlijke tekortkomsten, want het houden van voordrachten is voor mij een vreemd werk, maar ik wil geene verschoonende omstandigheden pleiten en mij liever zooveel in mijn vermogen is beijveren om te geven, wat men van mij verwacht. Ook uwe scherpste kritiek zal mij dus welkom zijn, mits ik het doel bereike, wat ik mij gesteld heb, mits de stellingen die ik heden avond voor U zal ontwikkelen aanleiding geven tot eene ruime wisseling van meeningen, *ruim* in den zin van algemeene deelname en van humaniteit tegenover andersdenkenden, maar eng daarentegen, wat betreft bepaaldheid van beteekenis.

De eerste moeielijkheid, die ik ondervond bij het vervormen mijner inleidingsformulieren tot eene geregelde lezing, was het geven eener korte en afdoende omschrijving van de hoofdonderwerpen, die ik zou behandelen. Wel ben ik met de hulp van onzen Secretaris tot eene bevredigende oplossing gekomen, wat de *kortheid* betreft, maar hij die naar aanleiding van den oproepingsbrief, zich heeft voorgesteld, dat ik als apostel der verbroedering van Noord- en Zuid-Nederland, slechts den lof zou zingen van de toekomstige eenheid der beide stammen van denzelfden oorsprong zal zich, hoop ik, niet al te zeer teleurgesteld achten wanneer hij ontwaart, dat eigenbelang op den voorgrond staat en dat, hoewel de Belgen een goed hart toedragende en er prijs op stellende, dat ook hun land zelfstandig blijve en in welvaart toeneme, ik echter hoofdzakelijk zal spreken van *ons eigen* volksbestaan en van het behoud en den voorspoed *onzer* koloniën. Bij alles wat ik U heden avond zal vooratellen als *nuttig* en *nooddoendig* heb ik in de eerste plaats gedacht aan het heil van ons dierbare Nederland, ruim drie eeuwen geleden uit den strijd voor de vrijheid geboren en zich tachtig jaren later ontwikkelende aan het hoofd der beschaving, kunsten en wetenschappen beschermende en de driekleur plantende in alle bekende deelen van den aardbol; aan het *nog altijd vrije*

Nederland, dat helaas! wel niet meer de voornamste plaats inneemt, die het aan de goede eigenschappen der voorvaderen te danken had, maar dat, zoolang het blijft bestaan de kans heeft op terugkeer van den ouden koeften geest, die de landzaten der 16^e en 17^e eeuw eene eereplaats deed innemen op menige blad-zijde van het geschiedboek der volkeren!

Vergeef mij mijne heeren deze weinige oogenblikken van opgewondenheid; ze zijn veroorzaakt door de nog immer bestaande hoop op betere tijden! En toch behoort ook ik sedert twee jaren tot de velen onder U, die het zich tot plicht rekenen om niet één enkele maal, maar telkenmale als de gelegenheid zich aanbiedt, te waarschuwen tegen veronachtzaming der eerste belangen en om aan te sporen tot handelen.

Ik beloof U echter in alle oprechtheid beterschap; ik zal verder mijn best doen om mijne rol als *conférencier* niet te vergeten en met gepaste degelijkheid alle opwekkende volzinnen zooveel mogelijk vermijdende, zal ik, na eene lange omwandeling in ons eigen huishouden, U ten slotte trachten aan te toonen waarom eene naauwe aansluiting op krijggsgebied bij onze zuidelijke naburen door mij van het grootste belang wordt geacht, niet alléén voor ons bestaan als een volkomen vrij volk in Europa, maar ook voor het rustig bezit onzer Oost-Indische Koloniën.

Ge zult mij echter zeker vergunnen, dat ik bij mijn betoog de orde omkeer; de Indische officier begint liever op een terrein waar hij door de ondervinding geheel te huis is en waar hij, al blijft de krijgsovereenkomst met België ook hoofdzaak, met U hier en daar een zijpad kan inslaan, wanneer hij denkt, dat hetgeen gij er te zien krijgt, ten volle Uwe aandacht verdient.

Met genoegen zullen zij, die den 5^{en} Februari van het vorige jaar in deze zelfde zaal aanwezig waren, zich herinneren hoe mijn vriend Borel ons door eene boeiende rede geruimen tijd heeft bezig gehouden. Lof toezwaaiende aan het Indische leger en ijverende voor de volkomene inrichting daarvan, meende hij echter te moeten aantoonen, dat voor het geval van eenen ernstigen oorlog, het zwaartepunt der verdediging van de Koloniën

meer moest gezocht worden bij eene in het moederland op te richten en te legeren vrijwilligers-brigade, een uit infanterie, artillerie en genie gevormd troepenkorps, dat geheel georganiseerd, goed geoefend en dadelijk gereed, ook in het vaderland zeer nuttig zou zijn om als steun te dienen voor de aan onze grenzen geposteerde kavallerie-detachementen.

Op de voordracht volgde een warme discussie. Hij, die thans zijn best doet om U even aandachtig te doen luisteren als hij het 5 Februari zelf deed, meende er op te moeten aandringen, dat men het zwaartepunt der veiligheid van de kolonie zou doen blijven binnen de grenzen van het ligchaam en dat de hulp van het moederland met eene georganiseerde krijgsmacht alléén mocht noodig zijn in geheel onvoorziene en bijna ondenkbare gevallen. De heer Roöseboom zette uiteen hoe de vrijwilligers-brigade in de eerste plaats noodig was voor het moederland en voorbijziende dat de spreker er een korps van wilde maken, innig saāngesmolten, zoowel in vredes- als in oorlogs-tijd, gaf hij ons de beste legerplaatsen op voor het Nederlandsch veiligheids-korps. De heer Robidé van der Aa deed opmerken dat ook de ontwerper van het eerste plan der Indische-brigade hoofdzakelijk het oog had op het verkrijgen van eene afdeeling die in het vaderland bij oorlog onmiddellijk zou beschikbaar zijn en allen werden wij het ten slotte in hoofdzaak met elkander eens, zoodat de volgende stellingen zonder tegenspraak bleven:

1°. Er moet in de Oost-Indië zijn een uitmuntend koloniaal leger, geheel geschikt voor zijne taak, niet alleen in gewone omstandigheden, maar ook in buitengewone gevallen, wanneer men namelijk de Indische oorlogen zoo noemen wil.

2°. Nederland heeft noodig eene ten allen tijde volkomen georganiseerde vrijwilligers-brigade. In tijd van hoogen nood moet die brigade ook naar Indië kunnen gezonden worden; ze wordt in dat geval en zoolang ze in de kolonie dienst doet, betaald ten laste van de Indische begrooting.

Dat ik het vroeger verhandelde met korte woorden in Uwe herinnering terugroep, het is waarlijk niet omdat ik van herhalingen houd, maar omdat die herinnering bepaald noodig is tot goede beoordeeling van wat ik wil doen volgen. Bij

het sluiten der vergadering van 5 Februari, toen onze geachte Voorzitter de opmerking maakte, dat het besproken onderwerp van zooveel gewicht was, dat daaraan later nog wel een afzonderlijken avond mocht worden gewijd, had ik het voorrecht hem te hooren zeggen, dat hij mijne waarschijnlijk afwezigheid bij die nadere behandeling betreurde en ook ik dacht destijds niet dat het mij nog gegeven zou zijn om in deze vereeniging de belangen te bespreken van het leger waartoe ik behoor, maar zoodra veranderde omstandigheden mijn langer verblijf in Europa noodzakelijk maakten herinnerde ik mij met genoegen de mij aangeboden gelegenheid en dit te meer omdat ik meende eene oplossing gevonden te hebben voor het voornaamste, voor het moeielijkste deel van het problema, dat is de voldoende suppletie van kader en van manschappen, zonder het aanwerven van allerlei soort van vreemdelingen.

Vergun mij echter vóór ik U deelgenoot maak van mijne plannen een enkelen zijsprong op het gebied van wapening en uitrusting, want het kan niet genoeg gezegd en herhaald worden, dat wij in dat opzicht bij ons Indisch leger moeten gelijk staan met het beste dat er bestaat. De tijden moeten voor altijd vergeten zijn, dat men meende voor Indië alles te kunnen gebruiken wat in het moederland werd afgekeurd! Wellicht toch ware de eerste expeditie tegen het toen nog weinig tot den oorlog voorbereide Atjeh dadelijk met goeden uitslag bekroond, wanneer men in tijds gezorgd had voor de bewapening met achterlaad-geweren en als men had kunnen beschikken over een artillerie-materiëel ingericht naar de laatste eischen der wetenschap. Geenszins wil ik den strijd over personen, die in de pers gevoerd werd, overbrengen in deze vergadering, waar leering en voorlichting door behandeling van zaken ons eenig doel is, maar ik moest van den laatsten oorlog in Indië spreken omdat men juist uit dien langdurigen krijg de les heeft *kunnen* putten, dat het veel, zeer veel kosten kan wanneer slecht begrepen zuinigheid en al te bedachtzame langzaamheid, oorzaak zijn, dat men ten achteren blijft. Uit eigen aanschouwing, ondervinding en overtuiging kan ik U de verzekering geven, dat het gemis van *reel*, wat tot eene goede legerinrichting van

den tegenwoordigen tijd behoort, oorzaak was van den minder spoedigen voortgang.

Ik wil en mag hier niet opgeven wat ons ontbrak omdat daaruit allicht afleidingen van persoonlijken aard zouden te maken zijn en het is mijn bepaald verlangen om den strijd over personen niet alleen te vermijden, maar om hem geel onmogelijk te maken. Ik spreek daarom niet meer van het Atjehsche expeditie-korps maar van het Indische leger in het algemeen en dan vraag ik U met gerustheid of die betrekkelijk kleine phalanx bestemd om zoo noodig niet alleen den strijd vol te houden tegen groote *getalsovermacht*, maar ook om in dien strijd te overwinnen, niet steeds evenwicht moet zoeken langs den weg der *volmaaktheid van de inrichting*. Ik vraag of dat leger, behalve eene goed geoefende infanterie bewapend met een uitmuntend geweer en eene artillerie, die met de beste in Europa kan wedijveren ook niet moet hebben een voldoende getal genietroepen, bedreven in alles, wat de wetenschap als hulpmiddel in den oorlog heeft doen kennen, een generale staf volkomen op de hoogte van leger-aanvoering en leger-verpleging en voorzien van de middelen om te verkennen vóór men aanvalsplannen maakt of tot den aanval overgaat en eindelijk of er niet reeds in tijd van vrede een behoorlijk samengesteld vervoerwezen behoort te bestaan.

Ik zeg niet, dat in al die gebreken niet thans reeds voor een deel is voorzien en ik leg niet den minsten twijfel aan den dag, wat betreft de pogingen om met die verbetering voort te gaan. Het tegendeel is waar!

Nu het einde van den aanvallenden oorlog in Noord-Sumatra daartoe de handen ruim laat, zal het Indische bestuur zeer zeker voordeel trekken uit de ontvangen lessen, maar dit alles zal *geld* en betrekkelijk nog al *veel geld* kosten en dat geld mijne heeren, het moet worden gegeven door het Nederlandsche volk, eene omstandigheid die naar ik zeker weet reeds dikwijls het struikelblok was, wanneer aan goede zaken uitvoering moest worden gegeven. Wanneer men twijfelt aan het nut eener voor- gestelde verbetering dan is een ieder geneigd, om liever zijn geld te bewaren dan de nieuwigheid in te voeren en die eigen-

schap van het menschdom in het algemeen, ze is bijzonder ontwikkeld bij onzen landaard. Van daar mijne poging om in dit geval den twijfel weg te nemen. Ik heb getracht wiskunstig door de leer der evenredigheden te bewijzen, wat de laatste oorlog ons in praktijk zoo dikwijls deed gevoelen.

Het staat duidelijk in art. 1 van ons reglement opgeteekend „algemeene verspreiding van heldere begrippen omtrent krijgsgenaken” is de helft van het doel, waarvoor wij hier te zamen komen. Om tot dat doel mede te werken en in de hoop, dat mijne woorden niet zullen blijven binnen de muren van het loge-gebouw heb ik mij veroorloofd eenige oogenblikken Uwe aandacht te vestigen op iets wat schijnbaar met een Belgisch-Krijgsverbond slechts weinig in verband staat.

Om terug te keeren naar den hoofdweg stap ik van de *uitrusting* over op de *samenstelling* van ons Oost-Indisch leger. Ik zal daarbij niet spreken van het officierskorps en ook de aanwerving en vorming der inlandsche militairen met stilzwijgen voorbijgaan; hoewel die beide onderdeelen ieder op zich zelf genoeg stof zouden opleveren voor eene afzonderlijke behandeling. Zij vallen echter geheel buiten de orde en ik bepaal mij daarom tot een enkelen, maar zeker den voornaamsten faktor, de aanwerving en het in dienst houden der Europeesche onderofficieren en minderen.

Gedurende den Atjeh-oorlog, dit werd reeds verleden jaar gezegd, nam het vreemde element onder de Europeanen schrikbarend toe, zoodanig zelfs, dat de Nederlander zich vreemdeling begon te gevoelen in het eigen leger, want er waren kompaniën waar de fransche taal bijna uitsluitend werd gesproken. Te verwonderen is dit echter niet, wanneer men nagaat dat van 1873/78 ongeveer 19000 militairen van hier naar Indië zijn vertrokken. Naarmate de toestand te Atjeh tot den gewonen terugkeert zal echter zeker de ongunstige verhouding van het getal vreemdelingen tot dat der Nederlanders al beter en beter worden, maar de bezetting van Noord-Sumatra zal eene normale uitbreiding van het leger noodig maken en dewijl er geene enkele reden is om te veronderstellen, dat zonder lotsverbetering

het getal eigen vrijwilligers in vergelijking van vroeger jaren aanmerkelijk stijgen zal, zoo blijft het te vreezen, dat in de toekomst en zonder nieuwe maatregelen van voorzorg, het vreemde element overheerschend zal zijn. Nederland is een te klein land en de zoogenaamd mindere man is er te welvarend en te weinig kosmopoliet om te verwachten, dat ook de gunstigste bepalingen voortdurend in het eigen vaderland voldoende stof zullen doen vinden voor *geheele* aanvulling, maar reeds dan wanneer men het zoover kan brengen dat bij de werving der vreemdelingen streng kan worden uitgezien en dat men slechts fatsoenlijke lieden engageert, reeds dan heeft men oneindig veel gewonnen. Hoe het gehalte was van hen die ons gedurende den laatsten oorlog werden gezonden, dit kunt ge hooren van ieder Indisch officier, die de transport-benden zag aankomen, of die, vooral in de groote garnizoenen, de krijgstucht moest handhaven, dan wel een groot deel van zijnen tijd doorbracht met in de krijgswaarden het schuim aller volkeren te vonnissen.

Zoudt ge veronderstellen, dat ik overdreef, en wilt ge een sprekend bewijs dat dit niet zoo is luister dan slechts naar den inhoud van eene advertentie, die voorkwam in de *Étoile Belge* van ongeveer half December van het vorige jaar. Die voor ons vleierende aankondiging luidde aldus: „*L'expédition des Indes-neerlandaises est terminée. On n'engage plus qui des hommes honorables. S'adresser etc.*”

Wanneer de werfbureaux tot dergelijke publieke erkenenis durven komen, dan kan men begrijpen wat ze gezonden hebben. — Zelfs in het buitenland is dan ook tegenwoordig het oordeel over het gehalte van ons Indisch leger allerongelukkigst. Een fatsoenlijk man schaamt zich wanneer hij de bescherming inroept voor een aanverwant die dienst genomen heeft, en hij haalt duizenden redenen aan om u aan te toonen, hoe het mogelijk was, dat de jongen tot zoo iets is kunnen komen!

Voor mij is *dat lage peil*, waarop de aangeworvenen staan, nog de grootste grief. Wel zie ik ook de moeielijkheden niet over het hoofd, die zouden kunnen ontstaan, wanneer een buitenlandsche oorlog naar Indië werd overgebracht, maar de kans

daarop is uiterst gering, en als wij het maar zoo ver konden brengen dat al onze vreemdelingen „des hommes honorables” waren, die onder hun eigen wettigen naam in dienst kwamen, dan zou ik al zeer tevreden zijn. Zooals het is, kan het onmogelijk blijven. Het groote getal liederlijke sujetten dat aangenomen wordt doet de achting voor het leger nog voortdurend afnemen, en doet zelfs den Chineeschen rondventer en den Javaanschen koeli op den Europeeschen soldaat neêrzien. Oorzaak en gevolg geven elkander de hand, terwijl ze gedurig van plaats verwisselen, en het steeds in een slechteren reuk komende leger neemt daardoor slechts elementen in zich op, die het in nog slechteren reuk brengen.

Welke zijn de middelen, die men zou kunnen aanwenden om de positie van den soldaat in Indië zoo bevredigend te maken, dat er kans bestaat op meerderen lust tot dienstdiening bij onze eigene landgenooten? Ziedaar de vraag, die wij nu zullen trachten te beantwoorden.

Veel is er in den laatsten tijd tot verbetering gedaan! Terecht werd indertijd door den heer Rouveroy opgemerkt, dat de verhoogde gagementen den oud-gediende thans vrijwaren voor gebrek, terwijl hij die *slechts* twaalf jaren in de kolonie blijft, die bij terugkomst krachtig genoeg is en daarbij het geluk heeft wat te doen te vinden, een jaarlijksche bijslag ontvangt, waardoor hij gemakkelijker kan leven. Ook het verblijf van den soldaat wordt door den bouw van ruime naar alle eischen der gezondheidsleer ingerichte kampementen steeds dragelijker. De voeding is goed en was in de regel en de omstandigheden in aanmerking genomen te velde zelfs zeer goed. De soldij is gering: dit valt niet tegen te spreken, maar de soldaat wordt gekleed en wat de hoofdlevensmiddelen betreft gevoed op 's lands kosten, zoodat hem nog heel wat overblijft voor versnaperingen; hij, die daaraan twijfelen mocht, raadplege de strafregisters. Geen Indisch officier zou eene algemeene verhooging der soldij kunnen aanraden! Aanmerkelijke vermeerdering van inkomen na een zekeren dienstdiensttijd en dan alléén voor hen die zich goed gedragen, dat is wat anders! De kleeding is leelijk en ondoelmatig, maar ook dit is reeds begrepen en een nieuwe, zeker

ook voor het oog meer aantrekkelijke tenue, zal, zegt men, spoedig worden ingevoerd.

Maar als alles reeds zoo goed is, dan zal er niet veel te verbeteren overblijven, zoo hoor ik reeds hier en daar zeggen!

Schijnbaar hebt ge volkomen recht. Wel gaat de kampementsbouw uiterst langzaam en werd over de ondoelmatige uniform reeds twintig jaren geleden geklaagd, maar het groote kwaad schuilt elders, het is gelegen in de ongelukkige sociale positie van den Europeschen soldaat in Indië.

Het is niet mogelijk om U in korte woorden een goed denkbeeld te geven van al de oorzaken die samenwerken om den bestaanden toestand in het leven te roepen. Aan neiging, om U eene schets te leveren van de verhoudingen in de Indische maatschappij ontbreekt het mij niet, want ik ben zeker dat ik door het grootste deel van mijn gehoor met belangstelling zou worden gevolgd, maar plaats en tijd zijn tegen ons, en ik bepaal mij dus tot het vermelden van het feit, *dat het grootste bezwaar in het leven van den Europeschen soldaat en zelfs van den Europeschen onderofficier in Indie daarin gelegen is dat hij er den stand mist, die zich met hem gelijk rekent en hem in zijnen kring opneemt.* Hierin door eenigen bepaalden maatregel verandering te brengen, dat is natuurlijk onmogelijk, het eenige wat er aan te doen valt is dat de chefs en ook de regering aan den soldatenstand zooveel aanzien verschaffen als maar eenigszins kan en dat voor het overige *de oud-militair na het verlaten van den dienst ruimschoots schadeloos worde gesteld voor de moeilijke jaren onder het vaandel doorgebracht, moeilijk niet alleen door materiele ontberingen en gevaren, maar evenzeer door het treurige maatschappelijk isolement.*

En nu geloof ik, dat even als wij daar straks oorzaak en gevolg hand aan hand zagen gaan om het kwaad te verergeren, het hier gemakkelijk is om ze beiden op dezelfde wijze en zeer krachtig zelfs, te doen samenwerken tot verheffing van den soldatenstand!

Het eenvoudige middel daartoe wensch ik U van avond te ontfouwen en wonder boven wonder, niettegenstaande dat hetzelfde middel, te gelijktijd zal kunnen dienen tot vermeerde-

ring van het getal vrijwilligers in Nederland en *tot oplossing der zoo moeilijke kaderkwestie*, zal het in plaats van geld te kosten, voor het land nog eene bezuiniging zijn!

Dat ge met gespannen aandacht zit te luisteren wat er komen zal, ik kan het mij best begrijpen en werkelijk de gedachte daaraan maakt mij wel een weinig verlegen, want oprecht gesproken geloof ik niet dat ik de uitvinder ben. Zeker weet ik het niet, maar ik meen gehoord te hebben, dat er naburige staten zijn, bij wien iets dergelijks bestaat en ouden van dagen hebben mij zelfs verzekerd dat er vroeger bij ons iets was, wat er veel op leek, maar waarvan het nut verloren ging omdat men willekeur toeliet bij de toepassing. Hoe dit ook zij, ik wil niet langer talmen en kom U verklaren, dat ik al het voorgespiegelde heil verwacht van eene kleine en hoogst eenvoudige Wet, wier hoofdinhoud zou zijn als volgt: „Bij het vergeven „van alle landsbetrekkingen, zoowel in Nederland als in de „Koloniën en ook voor zooveel mogelijk bij benoemingen, die „uitgaan van provinciale- en stedelijke-besturen of van andere „corporatiën, die met het Rijk in betrekking staan, zal voortaan „als *vaste regel* worden aangenomen, dat personen die *tien* of „meer volle jaren in militairen land- of zeedienst hebben door- „gebracht en die overigens voldoen *aan alle eischen* voor de „betrekking gesteld, de eischen van leeftijd buiten de beschou- „wing gelaten, zullen vóórgaan boven alle andere aspiranten”.

„Wat den leeftijd aangaat zal er bij oud-militairen alleen op „worden gelet, dat zij krachtig genoeg zijn om de verschillende „aan de betrekking verbondene werkzaamheden naar behooren te vervullen”.

„Bij het bewijs van eervol ontslag uit 's lands militaire dienst „zullen de in de eerste alinea bedoelde personen moeten over- „leggen een certificaat van *onberispelijk gedrag*, uit te reiken „door de ministerien van oorlog en marine en door het departe- „ment van oorlog in Nederlandsch-Indië”.

„Wat de mededinging der militairen onderling aangaat wordt „aangeteekend, dat de hoogste in graad bij het verlaten van „den dienst vóór gaat bij de benoeming. Bij gelijken rang zal „op langeren dienstdtijd worden gelet met dien verstande, dat

„bij de rangberekening de dienst in de koloniën en ook die „in tijd van oorlog in Europa, dubbel zal worden geteld”.

„Het is de bepaalde wil van den wetgever dat van deze „voorschriften om geene enkele reden daarbuiten gelegen ook „slechts in het geringste worde afgeweken”.

Gaarne zal ik, mijne heeren, uwe bedenkingen tegen mijn ontwerp vernemen! Ik had tot heden alleen gelegenheid om het hier en daar in een bijzonder gesprek te berde te brengen en dan vond men het meestal prachtig als theorie, maar voor *ons land* in de praktijk ongeschikt. Ik zal het thema „wij zijn geen militaire natie” echter liever op zij laten; met frazen doet men geen ernstige zaken af. Ik wil echter in het kort een drietal bezwaren wêrleggen die mij gemaakt werden en die schijnbaar hout snijden.

Vooreerst het gevaar, dat ik mijn eigen doel zou voorbij streven en na tien jaren de goede sujetten kwijt raken, terwijl toch buiten kijf, vooral voor het kader, de oude dienaren de beste zijn. Ik vrees dat gevaar echter niet, omdat de besparing op de gagementen het mogelijk zal maken de soldij van hen, die langer dan tien jaren in militairen dienst blijven, aanzienlijk te verhoogen, terwijl daarenboven de bepaling, dat langere diensttijd recht geeft op voorrang tegen mededingers, al spoedig aanleiding zal geven dat men verkiest om door te dienen en later meer zekerheid te hebben.

Het tweede bezwaar is de onbillijkheid, die gelegen zou zijn in mijne wet, tegenover de niet *gediend* hebbende burgers. Maar de gelegenheid om door militairen dienst meerdere rechten te erlangen, staat immers bij het begin zijner loopbaan voor een ieder open. Wol zijn er gebrekkigen, ziekelijken en anderen, die voor den militairen dienst zullen worden afgekeurd, maar in het belang van die enkelen kan men toch een overigens als goed erkenden maatregel niet ongebruikt laten. — Ook buiten de staatsruif is er in de burgermaatschappij voor hen nog plaats genoeg, en het zou onbillijk en onverstandig zijn den staat te willen belasten met zorgen die hem niet aangaan.

Ernstiger is het derde bezwaar, want het is familie van de opzij gezette machtspreuk en kan daarom moeilijker wederlegd

worden. — Die oude snorrebaarden in de meeste betrekkingen, zoo zeggen de tegenstanders, waarlijk met een groote platte pet en een dichtgeknoopte lange jas voor ambtenaars-uniform, zijn we dan Pruisen nog voor we geannexeerd zijn. Ik heb ze dikwijls moeten hooren die bemerking, en ik kon er niets anders op antwoorden dan hetgeen ik nu laat volgen. Orde en stiptheid, ze worden in het leger aangeleerd of verhoogd! Beleeftheid in wezen en in vorm, men moet ze in de eerste plaats vinden bij het leger! Hoe wil men dan betere dienaren vinden ook voor niet-militaire staatsbetrekkingen dan onder hen, die jaren lang bewezen hebben dat *al* die eigenschappen de hunne zijn. Wat is de reden, dat men in Indië, zoowel in administratieve zaken als bij kultuur-ondernemingen er steeds op uit is om de bruikbare onderofficieren, na het verstrijken van hun diensttijd of door afkoop soms zelfs vroeger aan zich te verbinden. Groot is het getal dat op die wijze den dienst verlaat; waarom zou 'slands regeering die goede grondstof niet voor zich zelve behouden, na er eerst in het leger ten volle partij van te hebben getrokken?

En zoo zou ik kunnen voortgaan en misschien nog vellen vol schrijven, om u aan te toonen, dat mijn plan geen enkel gebrek heeft, maar ik zal liever uwe bedenkingen afwachten; wie weet hoe ernstig of ze zijn en of ze mij niet zullen noodzaken te erkennen, dat mijn luchtkasteel maar eene zeepbel was!

Is het werkelijk eene zeepbel, en moet de vreemdeling in zoo groot een getal deel blijven uitmaken onzer Europeesche troepen in Ned. Indië, dat hij er de meerderheid vormt, dan eischen en de veiligheid voor de toekomst en zoowel de krijgstuicht als de goede naam van het leger, dat er eene andere regeling getroffen worde, wat de werving betreft. Reeds in de meerge-noemde vergadering van het vorige jaar heb ik er op gewezen, dat ons eene geheele reorganisatie van het werfdepôt te Harderwijk was beloofd, en kwam het te pas, ik zou gaarne beginnen met u eene korte beschrijving te geven van 't flinke, net gekleede, goed gedisciplineerde bataljon, dat ik, in of nabij één onzer fraaie en groote hollandsche steden zou willen gelegerd zien, maar ik mag niet langer gebruik maken van uw

reeds zoo ruim op de proef gesteld geduld, want ge hebt mij een half uur kalm aangehoord, zonder een enkel teeken van ontevredenheid, zonder een enkele maal te roepen „la pièce”, waartoe ge toch misschien wel het recht had.

Ik heb u echter eerst duidelijk willen maken, dat technische volmaaktheid het middel moest zijn om ons N. I. leger te houden op een minimum, en gepoogd u daarna met mij te doen instemmen, dat wij alles moeten doen wat in ons vermogen is om dat minimum te vinden in eigen boezem. Ten slotte van het eerste deel mijner voordracht wil ik nu mijn best doen om u met mij de overtuiging te doen deelen, dat het, wanneer wij na alle inspanning *zelf* te kort schieten, beter is om de verdediging onzer koloniën te deelen met een zuidelijken broederstam, dan om daartoe mannen van allerlei gehalte en allerlei landaard te huren of te koopen.

De Belg is in het algemeen meer avontuurlijk van aard dan de Noord-Nederlander, en de lust om wat anders te zien dan zijn geboortegrond en om aan krijgstochten in verre gewesten deel te nemen, is bij hem meer ontwikkeld dan bij ons volk. België heeft dan ook in de laatste jaren een groot contingent geleverd voor onze werving, maar zooals wij zooeven reeds gezien hebben, het waren niet de beste der broederen die zich aan de werfbureaux vervoegden. Dronkaards, verloopende werklieden en deserteurs van het leger was scheering en inslag. In de garnizoensplaatsen buiten het oorlogsterrein behoorden de Belgen dan ook tot de lastigste sujetten, maar te velde waren ze nog dezelfde goede soldaten die de deelgenooten aan den Bandjereeschen krijg zich met genoegen zullen herinneren! Wanneer ik nu daarbij in aanmerking neem, dat de meesten van hen onze taal spreken of die spoedig aanleeren, dat zij, bewoners van een klein land aan het onze door afstamming en gewoonten verwant, dus niet behebt zijn met de inbeelding, die het gros der Franschen en Duitschers medebrengen, dan durf ik gerustelijk beweren, dat onder de vreemde soldaten de fatsoenlijke Belgen voor ons het meest gewenschte element uitmaken.

Konden wij dus eene regeling treffen, waardoor het tekort

aan Nederlanders steeds zou worden aangevuld door te goeder naam en faam bekend staande Belgen, dan zouden wij reeds reden hebben tot tevredenheid, *maar hoeveel grooter zou nog het voordeel zijn, wanneer die suppletie bestond uit reeds gevormde soldaten van de verschillende rangen en graden in het leger?*

Zou dit groote voordeel echter te bereiken zijn?

Is het raadzaam om daartoe pogingen aan te wenden?

Ziedaar twee vragen ter beantwoording.

Ware de bereikbaarheid alléén afhankelijk van de sympathie bij het Belgische leger en bij het Belgische volk, dan zou ik er gerust voor durven instaan, dat de voorwaarden spoedig geregeld zouden zijn. Men gevoelt dáár behoefte aan een middel om aan het onrustige deel der natie gelegenheid te geven uit te woelen, en vooral om aan het leger de praktijk van den oorlog te leeren kennen, en het is dan ook sedert lang een geliefkoosd denkbeeld van vorst en volk om zelf koloniën te bezitten. Gelukkig acht ik mij, dat wij in eene vergadering zijn, waar *strikt* staatkundige en staathuishoudkundige vraagstukken buiten het debat moeten blijven, en ik dus de voorwaardelijke cessie van Borneo kan voorbijgaan en u mijne meening daarover verzwijgen. Maar ook zonder eigen bezit van koloniën zou het voor België reeds van belang zijn wanneer zijne officieren en soldaten afwisselend gedurende eenigen tijd in onze bezittingen ter oefenschool konden worden gezonden en wanneer de gewaarborgde neutraliteit geen beletsel is voor deze nauwe aansluiting der beide broeder-staten, dan zie ik geen enkel hoofdbezwaar tegen de uitvoering. Zeer zeker zou de regeling der punten van ondergeschikt belang nog veel arbeid en nadenken vorderen, maar het komt mij voor dat het grond-denkbeeld zelf spoedig van beide kanten zou zijn aangenomen. Ik wil echter opzettelijk heden avond de in algemeene bewoordingen aan te geven stelling niet te zeer uitwerken, ik onderwerp ze eenvoudig aan het oordeel en bevel ze aan tot studie. Wanneer beide volkeren volkomen gaan begrijpen dat ze in moeielijke tijden elkanders steun zijn, dan ben ik niet zonder hoop, dat de eerste stoot in de richting eener samenwerking van Noord en Zuid, ook in de kolonie, vruchten zal dragen.

Is het raadzaam pogingen aan te wenden om met België een traktaat te sluiten tot gemeenschappelijke verdediging der kolonie en alzoo eigen onmacht te erkennen, zoo werd mij gevraagd door een mijner vrienden?

Ik antwoord daarop, dat het nimmer in mijn plan zou liggen om met onze huren een overeenkomst te sluiten, waardoor *geheel geformeerde* Belgische korpsen tot onze hulp naar de kolonie werden gezonden; ik zou geene Nederlandsche brigade voor Indië bestrijden om er eene Belgische voor in de plaats te verlangen. — Wanneer ik mijn denkbeeld in den kortst mogelijken vorm breng dan zou dit luiden als volgt: „Aan Belgische subalterne officieren, onderofficieren en korporaals, die de Nederlandsche taal voldoende machtig zijn, om zich verstaanbaar te maken en verder aan alle mindere militairen, worden dezelfde rechten toegekend om in onze Oost-Indische Koloniën dienst te doen als die, welke thans ons eigen landleger in Nederlandbezit.”

„De Belgische regeering verleent aan alle bovengenoemde militairen, die hun verlangen te kennen geven gedurende eenigen tijd in Ned.-Indië te dienen een bepaald of onbepaald verlof met de voorwaarde dat zij bij terugkeer hunnen dienst in het vaderland kunnen en moeten vervolgen en ten einde brengen!”

Zou nu eene zoodanige regeling, *meer* onze onmacht bewijzen dan de kolossale werving van vreemdelingen, die de aandacht van geheel Europa heeft getrokken?

En zou eene zoo huishoudelijke overeenkomst als door mij ontworpen, aanstoot kunnen geven aan de waarborgers der onzijdigheid?

Aan anderen zij het om dit te beslissen, wanneer ze zulks nuttig achten!

Heb ik het eerste deel mijner rede besloten met eene poging om bij U de meening ingang te doen vinden, dat het bewaren en verdedigen onzer Oost-Indische bezittingen in de toekomst het best zou zijn toevertrouwd aan Noord- en Zuid-Nederland te zamen, en dat het daarom zaak zou zijn te trachten eene overeenkomst te sluiten die de belangen van beide volken bevredigt; in dit tweede deel zal ik mijn best doen om u aan te

toon en dat die gemeenschappelijke belangen veel verder gaan, zoodra er van onze veiligheid in Europa sprake is. Ik kan dit echter onmogelijk doen zonder enkele politieke beschouwingen in mijne voordracht te mengen, hoe ongaarne ik daartoe ook overga. Wel is waar hebben reeds tal van sprekers vóór mij er zich op beroepen, dat de leer der krijgskunde, naar alle kanten om zich heen grijpende, aan de meeste andere wetenschappen verwant is, maar de staatkunde is een terrein, dat hij die voor leek te boek staat niet kan betreden, zonder hier en daar een mēewarigen glimlach op te wekken en bij zijne hoorders het woord *tinnegietery* in de gedachte te brengen. Wanneer men echter het goede wil, dan mag men zich, dunkt mij, niet laten terughouden door de kans om uit de hoogte gekritiseerd te worden, zelfs niet door die, om van gelijkvloers of uit de benedenverdieping voor een waanwijze politikaster te worden gehouden en ik zal U dus mijne denkbeelden over den staatkundigen toestand van Europa bloot leggen met evenveel vrijmoedigheid, als ware ik een leerling uit de school van den deutschen rijkskanselier.

Om te beginnen verklaar ik echter plechtig, dat ik vrij ben van alle Pruisenvrees! Deed ik dit niet dan zouden toch alle brave vaderlanders, die uit diepe minachting voor dergelijke kleinmoedigheid reeds sedert tien jaren onze defensie weinig verbeterd, onze veiligheid volkomen onverzekerd lieten, ook nu weinig acht slaan op hetgeen ik te zeggen heb. — Zij kunnen echter volkomen gerust zijn; ik acht onze deutsche naburen volstrekt niet behebt met eenige grootere zucht tot annexeeren dan de Franschen of de Engelschen of zelfs dan de Nederlanders, want al die staten hebben bij herhaling andere rijken bij hun gebied of bij hunne bezittingen ingelijfd, wanneer de drang der wereldgebeurtenissen dit naar hunne opvatting vorderde.

Zonder afkeer of sympathie dus, den tegenwoordigen staat van zaken in Europa beschouwende, en daarbij alleen rekening houdende met datgene wat ons onmiddellijk aangaat, dan zien wij in de eerste plaats de twee groote naburen te land hunne levende strijdkrachten opvoeren tot de grens van het mogelijke. Millioenen en nog eens millioenen worden besteed zoowel aan

de verbetering der doode weermiddelen als tot volmaking van uitrusting en wapening, het is als het ware een strijd tusschen beiden om het maximum van volkomenheid te bereiken. Aan de overzijde van het Kanaal zien wij Engeland met zijn vrijwilligers-leger en zijne vrijwillige schutterbenden, niet alleen onmachtig om zich met eenige kans op overwicht in een oorlog op het vaste land te mengen, maar erger zelfs! Men heeft er niet meer de gerustheid, van vroeger, dat een oorlog met een der andere groote mogendheden niet zou eindigen met eene nederlaag in Engeland.

Vraagt men naar de reden, waarom de beide machtigste staten van Europa, hunne beste levenskrachten verspillen door een groot deel der krachtigste mannen te onttrekken aan den voortbrengenden arbeid. Waarom zij, door hunne wapening tot het uiterste, alle andere staten van eenige politieke beteekenis verplichten om hetzelfde te doen, en daardoor de eenige schuld zijn der toenemende verarming, waarvan men somtijds elders de reden zoekt. Doet men die vraag aan den eersten den besten Franschman, dan zal hij, wanneer hij geen staatsman of ambtenaar is en dus geene redenen heeft om te verbloemen of te zwijgen, u rondweg antwoorden dat het is om zich tot den *vergeldingsoorlog* voor te bereiden. De fransche Republiek moge nog zoozeer verplicht zijn de beginselen van den vrede te huldigen en verklaren op den besten voet te staan met al hare naburen, de geest des volks zal misschien sterker zijn dan het gezond verstand van de bestuurders. Dit is niet alleen de *algemeene opinie*, maar ook zij die van beroep staatkundigen zijn houden een nieuwen strijd voor bijna onvermijdelijk en naar hun zeggen zijn al hunne pogingen alléén daarheen gewend om het tijdperk der ramp zooveel doenlijk te verschuiven.

Er zijn er echter ook die een minder duisteren blik slaan in de toekomst van Europa en die, reeds droomende van de internationale scheidsgerichten die den eeuwigen vrede zullen mogelijk maken, ook de vete tusschen Duitschland en Frankrijk in der minne beslecht denken te zien. De revanche-oorlog, zoo redeneeren zij, zou tot oorzaak hebben de verplichting die op Frankrijk rust om zich schadeloos te stellen voor het in 1871

verloren grondgebied, terwijl het er voor Duitschland op aan komt te beletten, dat die schadeloosstelling geschiedt ten koste der pas veroverde rijklanden. Wanneer men nu in Frankrijk de kansen goed overdenkt, en men doet dit met waarheidszin, dan begrijpt men zeer goed, dat Elzas en Lotharingen duitsch zullen blijven maar dat, wanneer België in den oorlog wordt gemengd, de mogelijkheid van gebiedsvergrooting naar die zijde moet worden gevonden, zij het dan ook dat men aan Duitschland moet toestaan om evenwicht te zoeken.

Is het nu niet zeer aannemelijk, dat de groote staatsman, die zooveel invloed uitoefent op de gebeurtenissen in Europa, Frankrijk, zoodra het met zijne legerorganisatie volkomen gereed is, weet te overtuigen, dat men ook zonder oorlog even goed tot een vergelijk kan komen en dat er dus geene reden is om op nieuw duizenden te doen vermoorden en schatten te verkwisten. Is het niet zeer aannemelijk dat Frankrijk het oor leent aan zulke edele en wijze voorstellen en dat het België bij de republiek inlijft, terwijl Nederland, om veilig te zijn tegen verderen annexatie-lust van Frankrijk, steun zoekt in eene aansluiting bij het Deutsche Keizerrijk!

Zou men daarna niet gerustelijk kunnen overgaan tot de zoo verlangde ontwapening, want Duitschland wordt door zijn oorlogsbudget langzamerhand te gronde gericht en het rijke Frankrijk wordt er in zijnen bloei door belemmerd!

Maar de Nederlandsche koloniën dan? Zoo vragen zij die zich achter het laatste bolwerk verschuilen om hunne theorie van „niets doen” en van remplacering te kunnen volhouden. Ik geef toe, dat zonder het bezit der koloniën Nederland misschien reeds lang niet meer bestaan zou, maar geloof mij, wanneer het eenmaal ernst is met de verdeeling ten behoeve van het staatkundig evenwicht, dan zal eene zoo eenvoudige boedelscheiding als de verdeeling onzer bezittingen in andere werelddeelen, de staatslieden niet doen verlegen staan, die te Berlijn bewezen hebben, dat ze heel wat moeilijkers aandurven! Cyprus was voor Engeland eene welkome gift om den schijn van invloed op den gang der Europeesche zaken te behouden. Ook dan zou men Albion wel met het een of ander weten tevreden stellen!

Of een nieuwe Fransch-Duitsche oorlog dus, of eene minnelijke schikking, ziedaar wat de naaste toekomst zal moeten opleveren. Trachten wij nu nader te bepalen, wat daarbij de kansen voor Nederland zullen zijn.

Zeer moeielijk is het ongetwijfeld om reeds vóór het uitbreken van eenen verwacht wordenden oorlog, met goeden grond in beschouwingen te treden over den loop, dien de krijgsgeschiedenissen kunnen nemen. En toch is dit noodzakelijk wanneer men tot het besluit wil komen of de belangen van derden daarin kunnen worden gemoeid. Ik erken met de meeste bemoedigheid, dat de hoofdrichting der voor mijne loopbaan in Indië georderde studiën en werkzaamheden mij zoo weinig tijd heeft overgelaten om mij toe te leggen op de militaire aardrijkskunde van Europa dat ik het niet zou durven wagen hier *bepaald eigene* beschouwingen te leveren over hetgeen zou moeten gebeuren of wel gebeuren kan. In het buitenland hebben echter tal van geschriften het licht gezien, die de questie meer of minder grondig behandelen en nu heb ik mij bepaald om daarvan te lezen wat mij onder de hand kwam en wat ik der moeite waard achtte; ik heb de meeningen der schrijvers onderling vergeleken en ze getoetst aan de algemeene regelen van krijgvoering en die arbeid heeft mij geleid tot groote overeenstemming met het werk van een der Belgische genie-officieren, den luitenant-kolonel Ch. Dejardin, die in 1878 eene brochure heeft uitgegeven onder den titel „Etude sur la situation géographique politique et militaire de la Belgique”. Geheel stemmen echter onze beschouwingen niet overeen en hoewel dus de hoofdbron opgevende, waaruit ik mijne kennis heb geput, blijf ik zelf verantwoordelijk voor de gemaakte conclusiën.

Frankrijk zal alles doen wat in zijn vermogen is om eenen oorlog met Duitschland te vermijden, zoolang het nog niet geheel gereed is met zijne legervorming, doch is eenmaal het tijdstip gekomen dat men gunstig acht dan is de aanleiding spoedig gevonden. Natuurlijk zal men trachten het oogenblik der oorlogsverklaring zoodanig te kiezen, dat men dadelijk als aanvaller kan optreden. Het is niet licht denkbaar dat Duitsch-

land onmiddellijk de aanvallende rol zal hebben; wel zal men dáár zeer goed inzien dat uit een militair oogpunt hierin voordeel zou zijn gelegen, maar men zal de aanleiding niet kunnen vinden om aan te vallen en toch tevens te kunnen volhouden, dat men slechts noode tot den oorlog gedwongen wordt. Even als in 1870 zullen de Parijzenaars weder roepen „à Berlin”, maar de leiders en vooral de militaire aanvoerders in Frankrijk zullen zeer goed begrijpen, dat ook een minder afdoend succes reeds tot tevredenheid moet stemmen. Evenwel zullen ook zij het eenige heil zien in een agressiven oorlog, want hoe wil men anders trachten verloren grondgebied te herwinnen.

De Fransche legers kunnen drie verschillende strategische wegen kiezen om op te rukken naar de hoofdstad van Duitschland. De eerste is die in de oostelijke richting en het is de eenige die op Duitsch grondgebied brengt, zonder de schending der neutraliteit van andere staten; daarbij zou die weg nog het voordeel hebben van den oorlog over te brengen in de pas verloren provinciën, dus in een land waar men nog altijd op de genegenheid van een groot deel der bevolking mag rekenen. Kon men zich, ook wanneer het verder binnen dringen onmogelijk wordt in die provinciën staande houden, dan zou er bij het sluiten van den vrede alle reden zijn om ze geheel of gedeeltelijk terug te vorderen. Maar het volgen van den oostelijken weg zou met recht kunnen genoemd worden „eene poging om den stier bij de horens te nemen”, alle, door den natuurlijken toestand op de toegangen reeds moeilijke kunstwegen, worden verdedigd door goed versterkte punten en, bij eene verstandige leiding, zou de aanval niet anders kunnen beginnen dan met de belegering der vesting Metz en de daarbij behoorende versterkte legerplaats hetgeen weinig zou strooken met de geaardheid van den aanvaller. Het is dan ook niet waarschijnlijk, dat men er aan denken zal om dien weg te kiezen. Men zal zich bepalen tot het opstellen van een zeer sterk ooster-leger achter de Maas, in de eerste plaats bestemd om defensief op te treden tegen de Deutsche legers, die den weg naar Parijs zouden willen inslaan, maar dat ook later offensief zou kunnen handelen, wanneer de oorlogskans Frankrijk elders gunstig is, zoodat de

Duitschers hunne legers aan Moezel en Midden-Rijn zouden moeten verzwakken.

De tweede operatie-lijn, die langs de Sambre en de Maas, werd reeds door Thiers op de tribune aanbevolen. Ze is zeker niet zonder groote gevaren, maar ze heeft ook zeer vele voordeelen en het zal naar mijne opvatting, hoofdzakelijk af hangen van de houding die Nederland en België vóór en bij het begin van den oorlog zullen aannemen of de aanvaller het zal durven wagen om met schending der neutraliteit van één der rijken of waarschijnlijk van beiden, te trachten den Neder-Rijn te bereiken. Waarschijnlijk van beide rijken zeg ik, want kiest Frankrijk den weg door België, dan zal het zeker den besten en gemakkelijksten weg nemen en in dat geval ook een deel van ons Limburg moeten doen bezetten door het invasie-leger.

De voordeelen voor Frankrijk aan deze operatielijn verbonden, zijn talrijk. De basis is wel niet uitmuntend, maar toch goed; de aanvallende legerkorpsen trekken door vruchtbare, van goede wegen voorziene vlakten, bezaaid met welvarende steden en dorpen. Op het golvende terrein kan bijna overal, zelfs een groot leger, eene goede militaire positie kiezen, en tot aan den Rijn wordt, wanneer men slechts zorgt meester te zijn van den Maas-overgang vóór de Duitsche legers, geen enkel beletsel gevonden dat van eenig belang te noemen is. Een paar legerkorpsen te zamen misschien, 60 à 70 000 man sterk, zijn voldoende om het geheele Belgische leger binnen de stelling van Antwerpen te houden, en tegenover Nederland, dat er waarschijnlijk in het geheel geen veldleger op nahoudt, zal bedwang nog gemakkelijker vallen.

De groote moeielijkheid echter voor een Fransche legermacht, die zou trachten tusschen Keulen en Wezel den Neder-Rijn te bereiken, bestaat daarin, dat ze voortdurend gevaar loopt om te worden afgesneden. In de eerste plaats kan dit gebeuren, wanneer eene aanzienlijke Duitsche krijgsmacht om en bij Metz verzameld, het Fransche oosterleger terugdringt en op de vlucht drijft, waardoor de weg naar Parijs en verder naar het noorden van Frankrijk open komt, maar zooals ik reeds hierboven heb opgemerkt, de eerste zorgen der Franschen zullen zijn, die voor een talrijk oosterleger, voor de positiën, die dat leger achter

de Maas zal innemen en voor eene goede reserve daarvan. De natuurlijke verdedigingsmiddelen van Frankrijk aan die zijde zijn niet sterk, maar dit is door aan te leggen werken gemakkelijk te verbeteren.

Naarmate het aanvalsleger voortrukt, moet de stelling langs de Maas voortdurend naar het noorden uitgebreid worden tot Maastricht en Roermond toe, en steeds wordt dus het gevaar grooter op de rechterflank, zoodat bij eene nederlaag van eenig belang aan den Rijn, de geheele vernietiging van het Fransche leger *mogelijk* zou zijn en zelfs *waarschijnlijk* zou worden, wanneer men behalve met de Duitsche legers ook nog te rekenen had met België en met bondgenooten van België.

En toch, niettegenstaande alles wat er tegen is, blijf ik gelooven, dat de Franschen den noordoostelijken aanvalsweg zullen verkiezen boven den derden, die uit het zuid-oosten over Zwitserland naar den Boven-Rijn tusschen Bazel en Schafhausen voert om verder door de valleien van den Donau en de Main naar het eind-object te leiden. Die derde weg is zeker veel minder gevaarlijk; door kunstversterkingen kan de basis uitmuntend worden ingericht en ook de operatielijn kan gemakkelijk worden beschermd (1), zoodat eene geledene nederlaag niet zoo licht eene ramp zal kunnen worden. Maar er staat tegenover, dat de weg langer is, en wat nog meer beteekent, bij een *gedeeltelijk* succes, zou het grootste dan te bedingen voordeel zijn eene annexatie van Fransch-Zwitserland, een voordeel dat niet in vergelijking komt met de aanhechting van het schoone, rijke en vruchtbare België, eene bezitting waarnaar Frankrijk sedert eeuwen heeft gestreefd en die door het volk slechts als eene natuurlijke vergrooting van grondgebied zou worden beschouwd. Zoolang België niet zorgt dat zijne levende strijdkrachten voldoende talrijk zijn, en zoodanig georganiseerd dat de onmiddellijke legervorming mogelijk is; zoolang het daarbij niet kan rekenen op Nederland als actieve bondgenoot en op den steun van Engeland, dat toch wel 25 000 man hulptroepen

(1) Eerst eenige weken nadat ik mijne voordracht hield kwamen er berichten uit Zwitserland, dat men ook daar, door den aanleg van verdedigingswerken, den doortocht wil bemoeielijken.

zou kunnen afzonderen, zoolang blijft de positie van dat land zeer gevaarlijk!

Frankrijk zal het *onverstand* niet hebben eenen aanval te beginnen die zoo lichtelijk op vernietiging zijner legers kan uitloopen; dit kan men mij tegenstellen, maar ik antwoord daarop, dat het beginnen van den revanche-oorlog reeds eene *dwaasheid* is, en het zou dus niets te verwonderen zijn wanneer het begin der krijgsoperatiën eene *tweede dwaasheid* was. De krijgswetenschap is ongetwijfeld in de laatste jaren hoe langer hoe meer tot de exakte wetenschappen genaderd, maar toch er zijn nog tal van factoren, die niet vooruit in rekening kunnen worden gebracht. Onmogelijk is het dus niet, dat de Fransche legers, hoewel tegenspoed ondervindende in Duitschland en aan den Rijn, echter stand houden in België en daar eenige overwinningen behalen. Wanneer in dat geval de staatslieden kunnen bewijzen, dat aan de eer is voldaan en dat er redenen te over zijn om vrede te sluiten, dan is het, dunkt mij, zeker, dat het met de onafhankelijkheid onzer zuidelijke naburen gedaan is, want de bezwaren van Duitschland tegen vergrooting van het Fransche grondgebied naar dien kant zullen gering zijn, wanneer ten minste Nederland tevens toestemt (?) om als een onafhankelijk (?) koninkrijk deel uit te maken van het groote Germaansche keizerrijk.

Hoe geheel anders zou dat alles kunnen uitloopen wanneer België en Nederland, na beiden hunne levende strijdkrachten te hebben georganiseerd en den algemeenen dienstplicht te hebben ingevoerd, dadelijk bij het naderend oorlogsgevaar ééne lijn trokken en een gemeenschappelijk leger in het veld konden brengen, om hem, die de neutraliteit van één der beide staten durfde schenden, onmiddellijk den oorlog te verklaren en hem met behulp van de andere oorlogvoerende mogendheid naar eigen grondgebied terug te dringen. Was Frankrijk overtuigd, dat dit zoo wezen zou, dan ook, ik geloof het gaarne, zou er van den noord-oostelijken aanvalsweg geen kwestie zijn, en was dit toch wel het geval, dan zou die aanval spoedig op eenen terugtocht uitloopen. Het bestaande evenwicht in midden-Europa zou dan bestendig blijven ook door de medewerking van het kleine

Nederland, *dat daardoor zijn recht zou bewezen hebben op een onafhankelijk voortbestaan!*

Beschouwen wij nu de zoo straks besprokene vreedzame ontwapening na staatkundige verbetering der verhoudingen, dat is, na aanhechting van België bij Frankrijk en aansluiting van Nederland bij Duitschland. Ge vraagt mij of ik u bewijzen kan, dat er iets bestaat wat reden geeft om de mogelijkheid van zoodanige regeling te veronderstellen! Voor het tegenwoordige kan ik u geen andere bewijsgronden aanhalen, dan dat ik de veronderstelling vernomen heb uit den mond van zeer ernstige en bekwame lieden, maar wat het verledene betreft, de herinnering aan het ontwerp-Benedetti is toch zeker nog niet uitgewischt?

Er is mijns inziens slechts één middel om iedere minnelijke schikking ten onzen koste onwaarschijnlijk te maken, en dit middel is de samenwerking van de bijna tien millioen inwoners van Noord- en Zuid-Nederland. Maar dan ook geen weêklagen over legerorganisatiën die tot onzen *financieelen* ondergang zouden leiden, maar liever in tijds bedacht dat wij anders met *geheelen* ondergang bedreigd worden. Al te lang zullen immers ook de groote mogendheden het niet kunnen volhouden om te blijven zondigen tegen de eenvoudigste regels der staathuishoudkunde; reeds nu hoort men hier en daar klachten opgaan tegen opdrijving der legeruitgaven, en onwil te kennen geven om in die richting voort te gaan. Het geldt dan ook voor ons slechts *tijdelijke* inspanning, en zouden wij kleine staten dan niet voor onze *vrijheid* evenveel overhebben als de grootere voor *oorlogsroem* en *aanzien in Europa*.

Aannemende dat Frankrijk en Duitschland te samen ons, België en Nederland, den oorlog verklaarden, dan zou het onzinnig zijn om te beweren, dat wij ook met inspanning van al onze krachten op den duur weêrstand zouden kunnen bieden, zelfs niet al hielp ons Engeland met zooveel macht als het geven kan, en al was onze gecombineerde defensie nog zoo goed vooruit geregeld.

Maar zeker is het echter, dat het ten onderbrengen der beide volkeren, voorbereid om zich tot het niterste te verdedigen, en dit kunnende doen in goede militaire positien, eenen strijd

zou vorderen, die zooveel duizenden menschenlevens kost, dat geen staatsman van Europa er tegenover de geschiedenis, de verantwoordelijkheid van zou *willen*, óf *durven* op zich nemen, terwijl daarentegen het bezetten van een paar slecht verdedigde rijkjes, die door hunne zwakheid geen waarborg voor het staatkundig evenwicht opleveren eene handeling zal zijn, zoo natuurlijk, dat ze in latere eeuwen nog zou pleiten voor het doorzicht en de bekwaamheid van hen, die ze hadden aangeraden of bestuurd.

Het is mij niet mogelijk om een waarschijnlijk geval uit te denken, dat Nederland of Belgie, ieder afzonderlijk door een der groote mogendheden zouden kunnen worden aangevallen, maar ook wanneer dit zoo was, dan zou de bijstand van den eenen de kracht zijn van den anderen. Zooals het thans is, moeten wij zelfs bij regeling onzer eigene huishoudelijke zaken, eerst omzigtig vragen, wat zullen de machtige naburen er van zeggen?

Noord- en Zuid-Nederland te zamen op krijgsg gebied hereenigd zouden eene macht vormen, waarmede men in Europa te rekenen had!

Misschien ben ik door overvloed van stof onvolledig of onduidelijk geworden in mijne bewijsvoering, maar misschien ook was ik gelukkig genoeg om bij u de overtuiging in het leven te roepen of te bevestigen, dat een *krijgsverbond met Belgie* zoo niet *noodzakelijk*, dan toch *zeer wenschelijk* is. Ik acht mij in dat geval meer dan beloond voor mijnen arbeid!

Naar de letter, zou ik mijne verhandeling hier kunnen afbreken want slechts het *wenschelijke* zou ik aantonen. Wat beteekent echter de *wenschelijkheid* wanneer ook de *mogelijkheid* niet bestaat.

Bij de behandeling van het vraagstuk der neutraliteit onzer Wester-Schelde gaf ik reeds te kennen hoe in deze kwestie mijne persoonlijke gevoelens zijn. Ware ik eene incarnatie van het Belgische volk, welnu ik zou, na staatkundige voorbereiding en na mij tot het ergste te hebben uitgerust eenvoudig de voogdij opzeggen, die in werkelijkheid tot niets

dan tot belemmering dient en ik zou trachten met Nederland een traktaat te sluiten, niet alleen gewaarborgd door handteekeningen maar ook door het eigenbelang der beide partijen.

Zeker zoodanige handeling zou een stout stuk zijn, maar zijn niet de stoute stukken het meest aantrekkelijk in de geschiedenis!

Ik beken echter dadelijk mijn ongelijk, wanneer men mij de *ontijdigheid* misschien wel de *onmogelijkheid* te gemoet voert, want eene discussie over dit punt in het openbaar, zou, bij de geheimhouding die de staatkunde noodzakelijk acht, ongetwijfeld tot niets leiden en misschien zelfs schadelijk zijn.

Ik sluit derhalve mijn droombeeld van het door hereeniging weder krachtig geworden Nederland voorloopig weg en ik ga met u van het denkbeeld uit, dat het neutrale *Belgie* geen krijgstraktaten sluiten mag of sluiten zal.

Dit kan echter aan het neutrale *Belgie*, dat in 1870 onderzonden heeft, hoe weinig de waarborg beteekent wanneer men op geen eigen krachten steunt, niet beletten, om reeds nu de overtuiging bij zich te dragen, dat in tijden van gevaar en van strijd onze plaats naast elkander is. Dit kan aan de mannen, die in beide landen op krijgskundig gebied de toekomst bestudeeren niet beletten om bij die studie als uitgangspunt aan te nemen, dat de omstandigheden *Belgie* en Nederland tot bondgenooten zullen maken, en om met dat uitgangspunt plannen van samenwerking gereed te maken voor alle denkbare gevallen van krijgstoestand. Wanneer dit geschiedt, dan kunnen wij met een gerust hart de toekomst gemoet gaan, want dan zal het eerste schot aan een van beide grenzen, de twee natuurlijke bondgenooten van zelf tot elkander brengen.

Ik heb gezegd mijne heeren!

Het was eerst mijn plan om aan het slot mijner voordracht de hoofdstellingen in korte woorden te vermelden, om zoo de bespreking gemakkelijker te maken, maar wél beschouwd zou ik daardoor de vrije uiting der gedachte slechts aan banden leggen. Uwe beschouwingen kunnen nu loopen over alles wat ik heb aangevoerd.

Ik ben u zeker veel dank verschuldigd voor de mij tot het

einde geschonkene aandacht vooral omdat ik zeer willekeurig was, wat het bijhalen van nevenzaken betreft.

Ik herinner mij echter, dat ik in 1867 te Parijs eene conference bijwoonde van de Lesseps waarin hij over het kanaal van Suez zou spreken, terwijl hij ons hoofdzakelijk onderhield over St. Simon en het St. Simonisme. Ik herinner mij verder, dat ik dien avond zeer voldaan huiswaarts ging en hoewel ik mij nu zeker, zelfs niet in de schaduw zou willen stellen van den bekenden causeur en beroemden landengte-doorgraver, zoo rest mij mij toch eenige hoop, dat ge ook mij zult willen absolveeren.

De VOORZITTER. Mag ik den spreker den dank der vergadering betuigen voor zijne belangrijke rede, waarin een aantal nieuwe denkebeelden voorkomen en waarvan de staat- en krijgskundige bijzonderheden zeker veel stof tot bespreking kunnen opleveren. Ik ben zeker, namens de vergadering te spreken wanneer ik zeg, dat wij ons aanbevolen houden om, wanneer de geachte spreker vooreerst nog niet naar Indië vertrekt, hem nogmaals hier te hooren.

Ik stel thans voor de vergadering voor eenige oogenblikken te schorsen.

Na de hervatting, opent de voorzitter de discussiën over de gehonden voordracht.

De heer ROBIDÉ VAN DER AA. Mijnheer de voorzitter. Zelden werd ik op zoo aangename en onderhoudende wijze gedesillusioneerd als dezen avond. Ik erken, dat ik hier ben gekomen met het plan, den geachten spreker te bestrijden. Ik vind mij thans echter eenigszins in den toestand van Bileam; waar ik wilde vloeken, zou ik nu wel willen zegenen. Ik had toch iets geheel anders verwacht dan wij hebben mogen hooren; en waar ik het nu in hoofdzaak met den spreker eens ben en gaarne al mijne krachten wil inspannen om het goede beginsel, door hem verdedigd, te ondersteunen, heb ik gemeend terstond het woord te moeten vragen, om, voor zoover dit nog noodig mocht zijn, alle misverstand weg te nemen en elke verkeerde

uitlegging te verhoeden. Daarom nog enkele opmerkingen over het onderwerp, dat ik vermoed had, hier te zullen bespreken.

Vooraf ga de erkenning, dat ik behoort tot diegenen, die het diep bejammeren, dat de schoone stichting van 1814, het vereenigd Koninkrijk der Nederlanden, door de gebeurtenissen van 1830 is vernietigd. Hoezeer ik evenwel betreurt, dat die vereeniging niet meer bestaat, zie ik thans geen praktische mogelijkheid, haar weder in het leven te roepen.

Opmerkelijk is het ook dat, nu die scheiding heeft plaats gehad, zij in België veel meer algemeen betreurd wordt dan bij ons. En dit heeft zijne eigenaardige reden. Voor ons Noord-Nederlanders, had die verbindtenis verschillende bezwaren. In een land, welks onafhankelijk volksbestaan uit de hervorming geboren is, vreesde men natuurlijk, dat de vereeniging met de talrijkere bevolking van België aan het katholiek element te groot overwicht zou schenken. Hierbij kwam, dat men in Noord-Nederland, welk land steeds door zijn handel heeft gebloeid en daarom geen protectie wil dulden, zag, dat het belang van den handel hoe langer hoe meer ondergeschikt werd gemaakt aan de belangen van het Belgisch fabriekwezen. In België daarentegen is steeds eene groote partij, die de gebeurtenissen van 1830 met leede oogen aanziet. De Vlaamsche, door het Waalsche element onderdrukte, partij klaagt luide over de ongelukkige scheiding. België mist thans zijne verbinding met de koloniën van Nederland, en terwijl men er hier weinig van hoort, is in België herhaalde malen de wensch uitgesproken naar een tolverbond tusschen Nederland en België.

Ik voor mij acht een soortgelijk tolverbond, nu de scheiding eenmaal heeft plaats gehad, eene praktische onmogelijkheid. Toen het Vereenigd Koninkrijk nog bestond, deelde men natuurlijk gezamenlijk de lusten en lasten. Doch hoe zou men nu kunnen komen tot het sluiten van een tolverbond tusschen twee bijna gelijke machten, waarvan de eene, in getalsterkte, toch altijd grooter is dan de andere. Geeft men aan elke staat gelijke rechten, dan spat zulk een verbond bij een ernstig verschil terstond uiteen. Richt men daarentegen een tolparlement op, waarin beide landen naar de verhouding hunner bevolking ver-

tegenwoordigd worden, dan delven de Nederlandsche handelsbelangen voortdurend het onderspit voor die der Belgische industrieelen, versterkt met de stemmen der Noord-Nederlandsche fabrikanten. Naar mijne meening zou een tolverbond in de praktijk slechts tot vele onaangenaamheden aanleiding geven, en zou het weldra een doodgeboren vrucht blijken. Toen ik nu den oproepingsbrief voor deze vergadering las, had ik vermoed hier te hooren betoogen de wenschelijkheid dat, om meerdere militaire krachtsontwikkeling der beide natiën te verkrijgen, reeds in vreedestijd beider legers op den voet eener gemeenschappelijke organisatie zouden geschoeid worden. Een zoodanig krigsverbond achtte ik in de praktijk nog veel onmogelijker dan een tolverbond, ja ten hoogste nadeelig voor ons land.

De geachte spreker — ik erken dit met genoegen — heeft echter niets van dien aard gezegd, en ik geloof dus niet, dat zoo iets in zijne bedoeling heeft gelegen. Heb ik wèl gehoord, dan komt zijn wensch hierop neder: hij verlangt, dat Nederland en België, als twee zelfstandige staten, zullen bezitten twee zelfstandige legers, die, wanneer het noodig mocht zijn, als één man te zamen zullen strijden, zoodra de onafhankelijkheid van een van beide staten wordt bedreigd. Heb ik dit nu goed begrepen, dan kan ik mij met dit verlangen van ganscher harte vereenigen.

De geachte spreker heeft er reeds op gewezen, dat er tegen de verwezenlijking van het door hem ontwikkeld denkbeeld wel eenige moeielijkheid bestaat, omdat België neutraal verklaard is bij het tractaat, waarbij het als zelfstandig Rijk is gegrondvest. Ook ik geloof, dat die onzijdigverklaring, aan België door de groote mogendheden opgelegd — een staatkundige rechtstoestand, waarin behalve België alleen Zwitserland en Luxemburg verkeerden — eene beperking is van het souverain recht van België. Het is niet twijfelachtig, of die toestand beliet België, reeds in vreedestijd, met een anderen Staat een of- en defensief verbond te sluiten. Het zou ons dus geen hulptroepen kunnen zenden, zoolang zijn eigen onafhankelijkheid niet bedreigd wordt. In weerwil daarvan is het belang van Nederland zóó groot bij het onafhankelijk voortbestaan van België, dat, wanneer ooit

of te immer het oogenblik mocht komen, dat de neutraliteit van België wierd aangerand, Nederland, dat in het volle bezit is van zijne souvereiniteitsrechten, zich onmiddellijk gereed moet houden om België te helpen. Ik geloof ook, dat men in zulke omstandigheden zal kunnen rekenen op de hulp van Engeland. Men zal misschien opmerken, dat Engeland in de laatste jaren niet zoo machtig meer schijnt als vroeger. De heer van Zuylen ziet echter in de zekerheid, dat Nederland met zijne militaire krachten België te hulp zal snellen, reeds een voldoende waarborg, om een der groote mogendheden van een aanval op België terug te houden. Mag men er niet evenzeer op rekenen, dat Engeland, hetgeen steeds een machtige vloot heeft, een legermacht van minstens 25 000 man zal ontschepen ter verdediging van de Schelde. Tenzij Engeland toevallig elders in Europa ook oorlog moest voeren, zal die ondersteuning niet uitblijven.

Doch nu komt de vraag: is het noodig vooruit te constateeren, wat van onze zijde zal worden gedaan, wanneer de neutraliteit van België rechtstreeks wordt bedreigd. En daarbij komt nog deze vraag: hoe zullen wij dit verklaren? Er zijn maar weinig wijzen waarop dit kan geschieden; het zou echter kunnen gebeuren op het gebied van wetgeving. Ik veroorloof mij daarom te herinneren, dat er in onze Nederlandsche wetgeving reeds zulk een verklaring bestaat. Bij de vestingwet is toch aangenomen, dat onder onze verdedigingsmiddelen ook zullen behooren de forten bij Neuzen en Ellewoutsdijk. Nu geloof ik, dat alle heeren, hier aanwezig, wel zullen willen toegeven, dat die vestingwerken onnoodig zijn, wanneer er enkel sprake was van eene verdediging van Nederland tegen een aanval op onze onafhankelijkheid. Het behoud der bedoelde vestingen kan dan ook niet anders beschouwd worden dan als eene plechtige verklaring, afgelegd door Koning en Volksvertegenwoordiging, van den wil der Nederlandsche natie, dat, wanneer ooit de onafhankelijkheid van België werd aangetast, wij het als onzen duren plicht beschouwen, ons leger te doen oprukken, om België te helpen, en dat wij tevens de Schelde zullen sluiten voor hen, die België mochten bedreigen, maar openzetten voor iedere mogendheid, die België ter hulp snelt.

Daar er bij de laatste behandeling van hoofdstuk III der staatsbegrooting in beide Kamers der Staten-Generaal nog zulke zonderlinge opinies geuit werden over het doel, waarom de Schelde-vestingen in ons fortificatiestelsel behouden zijn, scheen het mij niet ten onpas, Mijnheer de Voorzitter, hier nog eens te wijzen op het eenige mogelijke doel van dat behoud. Ik eindig met het uitspreken van den wensch, dat het niet al te lang moge duren, dat deze versterkingen, waaraan geruimen tijd reeds niets ten koste werd gelegd, naar de eischen van den tegenwoordigen tijd worden ingericht en bewapend.

De heer ABEL. In het eerste gedeelte der rede van den geachten spreker is door hem er op gewezen, dat de toestand van het leger in Indië verbetering eischt, en werd die verbetering door hem vooral gezocht in eene bevordering der aanwerving van het Europeesch element in dat leger. Daarbij is door den spreker medegedeeld, dat hem geen verbetering langs anderen weg voldoende voorkomt dan door het nemen van maatregelen, door hem reeds in een schets van een wet geformuleerd, hierop nederkomende, dat aan hen, die bij het leger hebben gediend, de voorkeur zou worden gegeven bij het vervullen van burgerlijke betrekkingen, ressorteerende onder den staat, de provincie of de gemeente.

Het stelsel, dat de spreker zich voor de toekomst heeft gedacht, ook bij meerderen aanvoer van het Belgisch element, is daarop geheel gegrond. Ik acht het daarom niet ongepast hieromtrent een enkel woord te zeggen.

Ik heb altijd gemeend, dat tegen de verwezenlijking van een plan als door den spreker werd blootgelegd, vele bezwaren zullen worden aangevoerd. De heer van Zuylen heeft drie bedenkingen genoemd, welke tegen zijn voorstel konden worden ingebracht, en heeft getracht die te wederleggen. Het heeft mijne aandacht getrokken, dat daarbij niet is stilgestaan bij een bezwaar, dat ik meermalen heb hooren opperen. Ik bedoel het grondwettig bezwaar.

Ik heb nl. dikwerf hooren betwijfelen, of eene wettelijke regeling zooals die door den heer van Zuylen wordt verlangd, wel

strookt zoo al niet met de letter, dan toch met de bedoeling van den Grondwetgever.

Art. 6 der Grondwet zegt: „Ieder Nederlander is tot elke „landsbediening benoembaar.”

In dat artikel nu wordt door sommigen een beletsel gezien voor het in 't leven roepen van bepalingen, waarvan de heer van Zuylen zooveel heil verwacht. Ik mag te dezer gelegenheid ook niet nalaten in herinnering te brengen, dat in Frankrijk, waar dit stelsel van plaatsing van militairen in burgerlijke betrekkingen wordt toegepast, zich in de praktijk onoverkomelijke moeilijkheden hebben voorgedaan. Daar is de maatregel bij de wet in het leven geroepen, en reeds spoedig stuitte men op de bezwaren, waarvoor men tot nog toe te vergeefs naar eene voldoende oplossing zoekt.

Voor de behoorlijke vervulling van elke betrekking wordt gevorderd eene zekere mate van kennis en bekwaamheid. Zoolang men zich bepaalt tot de betrekkingen, waaraan in den regel weinig loon is verbonden, dan is het zeker niet moeilijk daarvoor militairen te vinden, die voldoen kunnen aan de daarvoor gevorderde vereischten van eerlijkheid, gehoorzaamheid en stiptheid, eigenschappen, die den militair als van nature eigen zijn.

Maar wil men den maatregel meer uitbreiden, en daaronder een aantal andere betrekkingen begrijpen, die hooger worden bezoldigd en waarvoor natuurlijk hoogere vereischten van kennis en wetenschappelijke ontwikkeling zijn gesteld, dan heeft men het bezwaar ondervonden, dat bij militairen, die tien jaren bij het leger hebben doorgebracht, zelden die mate van kennis en bekwaamheid worden aangetroffen, welke noodig is voor het vervullen der beter beloonde betrekkingen.

Ik acht het niet ondenkbaar, dat men bij ons ook dat bezwaar zou ondervinden. In den regel zijn zij, die langen tijd hebben gediend, wel ontwikkeld, doch hunne ontwikkeling beweegt zich meest in eene andere richting dan die welke gevorderd wordt voor het vervullen van burgerlijke betrekkingen. Overigens wordt ook niet voorbijgezien, dat de meest ontwikkelden veelal in dienst treden uitsluitend met het doel om tot den offi-

ciersrang te geraken en den dienst verlaten zoodra zij gewaarworden dat doel niet te kunnen bereiken.

Men heeft nu in Frankrijk getracht aan bedoeld bezwaar te gemoet te komen door het oprichten van afzonderlijke scholen voor de onderofficieren tegen het einde van hunnen dienstdtijd, om dezen daardoor de gelegenheid te openen zich de vereischten eigen te maken voor de behoorlijke waarneming van sommige burgerlijke bedieningen. Doch ook door dezen maatregel, die in verband met de belangen van den dienst natuurlijk met veel moeilijkheden gepaard gaat, heeft men tot dusver niet die gunstige resultaten ondervonden, die men hoopte te zullen verkrijgen.

Of deze hulpmaatregel ook zou zijn toe te passen op het Indisch leger, meen ik te mogen betwijfelen. In ieder geval houd ik voor zeker, dat men daarbij in hoogere mate de moeilijkheden zou ondervinden, die zich in dit opzicht in Frankrijk hebben voorgedaan en zich bij het leger hier te lande zouden voordoen. Doch wat van die moeilijkheden ook zij, afdoende zal de hulpmaatregel in geen geval zijn. In Frankrijk heeft zich nog een ander bezwaar doen gevoelen, dat in nauw verband staat met het hiervoren genoemde, nl. dat het aantal burgerlijke betrekkingen van minder gehalte, waarvoor militairen de geschiktheid bezitten, niet groot genoeg was, om alle militairen, die daarvoor overigens in aanmerking kwamen, te plaatsen. Hierdoor werd het nuttig effect, dat men zich van den maatregel had voorgesteld, verzwakt. Deze nadeelige werking is niet anders op te heffen dan door tal van burgers van het vervullen dier betrekkingen uit te sluiten. Naar het mij toeschijnt, zou bij ons hier te lande dergelijke uitsluiting van het burgerlijk clement niet strekken om de kansen van aanneming van een wetsvoorstel, als door den heer van Zuylen werd geformuleerd, te verhoogen.

De heer BOREL. Ik wensch niet terug te komen op het onderwerp, hier den 5den Februari van het vorig jaar behandeld, nopens de Indische brigade en de aanvulling van het Indisch leger. Ik wensch echter één punt te releveeren. De heer van Zuylen heeft mij in den mond gelegd, dat ik het zwaartepunt

der verdediging van Indië zou gezocht hebben in Nederland.

Ik geloof niet dat ik in dien geest heb gesproken; ik meen integendeel uitdrukkelijk de stelling te hebben verdedigd, dat voor Indië de verdediging in Indië zelve moet worden gezocht. Doch ik meen er ook te hebben bijgevoegd dat, in de omstandigheden waarin wij thans verkeerden, wanneer zich onvoorziene, ernstige gebeurtenissen mochten voordoen, Nederland niet in staat zou zijn Indië tijdig genoeg op krachtige wijze te hulp te komen.

Andere koloniale mogendheden, zooals Frankrijk en Engeland, zijn ieder oogenblik in staat hare koloniën onmiddellijk krachtig te helpen door het uitzenden van talrijke Europeesche korpsen. Wij daarentegen zijn daartoe volkomen buiten machte.

Aan den anderen kant is het niet mogelijk in Indië steeds een zoo talrijk leger te hebben, dat men daar ten allen tijde op alle eventualiteiten kan zijn voorbereid. Maar daarom dan ook blijf ik het beschouwen als een groote leemte in onze militaire organisatie, dat wij in Holland niet in staat zijn, zoo noodig, dadelijk aan Indië afdoende hulp te verleenen.

Wat de wenschelijkheid betreft van een militair verbond met België, wil ik, vooral na hetgeen de heer Robidé van der Aa dienaangaande gezegd heeft, dit punt niet verder aanroeren. De heer van Zuylen heeft echter ook aangedrongen op de wenschelijkheid van een verbond met België, opdat wij uit dat land onderofficieren en soldaten zouden kunnen trekken ter aanvulling van ons leger in Indië. Als motief daarvoor gaf hij o. a. aan, dat men alsdan een beter gehalte van dat leger kan verwachten dan nu bestaat. Hij verlangde dit dus met het oog op ons eigen belang.

Maar als men de zaak uit een praktisch oogpunt beschouwt, dan moeten wij niet alleen vragen, wat eischt ons eigen belang, maar welk belang kan België er bij hebben om zijne soldaten naar de Nederlandsch Indische bezittingen te zenden.

De heer van Zuylen zegt, dat België dit zeker gaarne zal willen, om zijne soldaten praktische krijgskennis te laten opdoen. Maar België heeft in dit opzicht reeds een zeer dure les gehad in Mexico; dáár werd een geheele Belgische afdeeling in de pan

gehakt. Ik geloof dus dat wanneer men dienzelfden maatregel wilde toepassen voor ons leger in Indië, men in België op een geduchte oppositie zou stuiten. Bovendien zou zich daar ook het praktisch bezwaar opdoen dat, wanneer men er al toe zou kunnen besluiten een deel van het Belgische leger in Indië te laten dienen, men op een gegeven oogenblik, wanneer het er op aankwam de onafhankelijkheid of de neutraliteit van het eigen land te verdedigen, soldaten zou te kort komen.

De heer van Zuylen rekende nog op eene andere mogelijkheid: België zou misschien wel wenschen ook koloniën te bezitten, en in dat verband wees hij op een eventueelen afstand, onzerzijds, van Borneo. Maar als wij het dan toch maar voor het geven hebben, laten wij dan maar liever Atjeh afstaan. Het is waar, wij hebben daar nu de meeste kastanjes uit het vuur gehaald, maar België zou er genoeg te doen vinden en misschien zelfs in staat zijn het land produceerend te maken. Wij voor ons zouden daaruit de belangrijke voordeelen putten, dat uitbreiding van het Indisch leger niet noodig en Nederland van een geduchten lastpost ontheven ware.

De heer SCHNEIDER. Ik heb het voorrecht gehad het werk van den heer Dejardin, door den heer van Zuylen aangehaald, ook te lezen en te bestudeeren. Uit een militair-aardrijkskundig oogpunt heeft dat werk zeker hooge waarde en verdient het de meeste aanbeveling, en met genoegen heb ik den heer van Zuylen gevolgd toen hij de strekking van het geschrift zoo duidelijk deed uitkomen. Bij het lezen van het werk zijn mij echter een paar punten niet duidelijk geworden, en aangezien nu de heer van Zuylen wel de volle verantwoordelijkheid heeft willen op zich nemen voor de stellingen, door den heer Dejardin verkondigd, ben ik zoo vrij hem een opheldering te vragen.

In de eerste plaats toont de schrijver duidelijk aan, dat de beste weg voor het Fransche leger naar Berlijn zou zijn door de streek van de Maas en de Sambre, de Ardennen rechts latende, en voorts over Keulen en Dusseldorp. Maar nu vraag ik of de geachte spreker van dezen avond gelooft dat, in dat geval, het Duitsche hoofdleger, opgesteld in het front van

Metz—Straatsburg, werkeloos zou blijven, en of het van zijne zijde niet zou trachten zoo spoedig mogelijk op Parijs aan te rukken, waarin het, let men op de geringe defensieve kracht van het Fransche front aan deze zijde, alsdan vermoedelijk zonder al te veel bezwaar zou kunnen slagen? Zou dit voor Duitschland niet de meest rationeele handelwijze zijn om den zooeven bedoelden opmarsch van het Fransche leger naar Berlijn te beletten?

Ten tweede heeft de heer van Zuylen met zeer groote duidelijkheid aangetoond dat, wanneer werkelijk een Fransch leger voornemens zou zijn den weg door België te nemen, het daarvan wel zou worden terughoudend wanneer Engeland, Nederland en België zich vereenigden en te zamen hunne legers voorwaarts van Antwerpen opstelden. Dit kan alles waar zijn, maar ik vraag mij af of *ons* belang zoodanige handeling zou medebrengen. Ik voor mij kan ten minste dat groot belang voor Nederland, om op die wijze met België zamen te werken, nog niet inzien, en althans niet in die mate om ons nu reeds onvoorwaardelijk te verbinden om, ingeval van een oorlog tusschen Duitschland en Frankrijk, België daadwerkelijk bij te staan om de schending van de onzijdigheid van zijn grondgebied te beletten.

De heer Dejardin heeft zich natuurlijk geplaatst op het Belgisch standpunt en dan is het zeer natuurlijk dat hij is voor een krigsverbond in den zin als dit door den heer van Zuylen is ontwikkeld. Maar ik moet in gemoede verklaren, dat, hoezeer ik ook gaarne de wenschelijkheid erken van een goede verstandhouding met België, ik in het aangevoerde nog geen argument heb kunnen vinden voor het belang dat voor ons in zulk een militair verbond zou gelegen zijn.

Aangenaam zal het mij zijn hieromtrent van den heer van Zuylen eenige toelichting te ontvangen.

De heer SIX. Het moge wellicht minder voegzaam zijn dat ik in deze vergadering aan persoonlijk belang een eerste plaats gun; maar. . . waar het hart van vol is, daar vloeit de mond van over! Ik ben den geachten spreker persoonlijk dank schuldig, — dien ik al dadelijk wensch uit te drukken, —

voor den aangename avond mij verschaft; doch *allermeeft* voor de welwillendheid mij betoond, door mij eenige dagen te voren in kennis te stellen — in grove trekken — met den inhoud zijner voordracht. Evenmin als de heer Robidé van der Aa zou ik in de wenschelijkheid van een krigsverbond met Belgie een betoog verwacht hebben over de aanvulling onzer Indische strijdkrachten. De aankondiging van sprekers onderwerp deed aan een verhandeling denken, zoo geheel vreemd aan mijn werkring, dat ik — zonder tijdige voorlichting van den spreker — hoogstwaarschijnlijk van avond afwezig zou zijn geweest, terwijl toch in waarheid een onderwerp zou behandeld worden, voor mij vooral van het hoogste gewicht. Ik zou bovendien een genoegeliken avond hebben gemist; — ik herhaal, ik breng den spreker mijn welgemeenden dank.

Al dadelijk ben ik thans in de gelegenheid om, naar ik hoop, een minder gelukkigen indruk weg te nemen die sprekers woorden — zonder dat het, naar mijn innige overtuiging, in de bedoeling lag — zou kunnen te weeg brengen, omtrent den zorg der regeering voor de aanvulling van het Indische leger. Wanneer straks de in den regel verdienstelijke arbeid der mannen van de pers de terecht geincrimineerde aankondiging uit de *Etoile-belge* meer ruchtbaar maakt, zou dit bij het publick allicht tot misverstand leiden. Ik wensch dit zooveel mogelijk te voorkomen.

Het zij mij namelijk vergund aard en karakter der zoogenaamde buitenlandsche werfbureaux nader te omschrijven, opdat duidelijk blijke, dat de regeering met die bureaux niets te maken heeft.

Waarom hebben zij hun oorsprong te danken?

Aan personen, die soldaten aanbrengen voor het Nederlandsch of voor het Indisch leger wordt een premie betaald, waarmede natuurlijk in en buitenslands een aantal personen hun voordeel trachten te doen. Tusschen hen en de regeering bestaat geen enkele band. Zij trachten op eigen risico in de verschillende deelen van Europa voor het Indisch leger te werven. Het spreekt nu van zelf, dat zij er een aantal personen vinden, die lust hebben naar den vreemde te trekken, uit zucht naar avontuur.

Maar zij vinden er ook, die men niet zou kunnen krijgen wanneer zij niet gedreven werden door redenen van minder gelukkigen aard.

Voor den werfagent nu komt alles alleen neer op zijn eigen financieel belang. Wat doet hij nu? Heeft hij, die tot dienstneming bereid is, een zondenregister dat hij moet verbergen, of wel kan hij, minderjarig zijnde, de vergunning zijner ouders niet verkrijgen om zich te verbinden, in één woord komen 's mans papieren niet overeen met hetgeen te Harderwijk wordt gevorderd, dan schuiven de agenten er vaak andere papieren tusschen. Zij presenteren hun volkje bij den kommandant te Harderwijk, die echter ieders naam niet op zijn gelaat kan lezen en ondanks scherpe navorsching zoodoende soms personen aanneemt, die de vereischten missen. Herhaalde malen bleek de valscheit der stukken en dan werd de zaak in handen van den strafregter gesteld. Men herinnere zich het geruchtmakend proces ten vorigen jare te dezer zake voor het Hof van Amsterdam gevoerd.

Naar gelang de werving een kalmer verloop heeft, bestaat er meer tijd en gelegenheid om valscheit van de zijde der werfagenten te ontdekken. Van daar de annonce in de *Etoile Belge*, die eenvoudig uitdrukt: ik zie geen kans meer de autoriteiten in Nederland te foppen!

Ik heb gemeend dit te moeten mededeelen als een krachtig protest tegen de voorstelling, *soms* — ik zeg niet *hier* — gegeven, als zou de Nederlandsche Regering willens en wetens slechte sujetten voor het Indisch leger aannemen.

Ik veroorloof mij nu de aandacht der vergadering te vestigen op eenige officiële mededeelingen van de Nederlandsche regering omtrent de quaestie der werving. Ik heb hier voor mij het koloniaal verslag over 1879 en daarin lees ik o. a. het volgende (blz. 36):

„De medegedeelde cijfers wijzen nagenoeg alle op buitengewone „omstandigheden. Terwijl in het vijfjarig tijdvak van 1868 tot „1872 in 't geheel niet meer dan 15,263 militairen, en daaronder „slechts 7268 Europeanen, uit de sterkte van het Indische „leger werden afgevoerd, ontvielen aan dat leger in het jongste „vijfjarig tijdvak, van 1874 tot 1878, niet minder dan 27,557 „man, waaronder 13,665 Europeanen. Het gemiddelde verlies-

„cijfer klom dus voor het geheele leger van ruim 3000 tot ruim 5500 's jaars, en voor de Europeanen alléén van ruim 1400 tot ruim 2700 's jaars 1).

„Desniettemin” — ik moge hierop bijzonder de aandacht der vergadering vestigen — „is de legersterkte aanzienlijk toegenomen. Blijkens het verslag van 1873 bedroeg het aantal aanwezige onderofficieren en manschappen op den 1sten Januari van dat jaar 26,446 man, waaronder 11,696 Europeanen; — op 1 Januari 1878 was hun aantal geklommen tot 38,905 man, waaronder 16,396 Europeanen, en op 1 Januari 1879 (zie blz. 31) telde het leger 36,640 man, waarbij 16,266 Europeanen. En dit terwijl het aantal reëngagementen in verhouding tot de legersterkte eer af- dan toenam. Immers bij eene gemiddelde legersterkte van iets minder dan 27,000 man, reëngegeerden zich van 1868 tot 1872 gemiddeld per jaar: enz.”

Hierop volgt nu in het verslag een overzicht omtrent de reëngagementen; cijfers, waarmede ik de vergadering niet noodeloos wil vermoeien en dan lees ik verder:

„Uit een en ander volgt dat de werving steeds met groote inspanning moest worden volgehouden; en let men nu op de statistieke opgave betreffende de werving van Europeanen, als bijlage C gevoegd bij het verslag van 1877, dan kan het wel geen verwondering te weeg brengen dat er gestadig eene grootere wanverhouding kwam tusschen de sterkte der verschillende elementen in het leger en in 't bijzonder tusschen die der Nederlanders en der overige Europeanen. Op 1 Januari 1879 bestond 49½ pct. der Europeanen uit vreemdelingen. Van 1857 tot 1866, in 10 jaar tijds, werden in Nederland voor het Indische leger geworven 11,379 Nederlanders, d. i. gemiddeld

„(1) In het jaar 1873, tusschen de twee bovengenoemde vijfjarige tijdvakken in gelegen, bedroeg het getal der uit de sterkte afgevoerde militairen 3765 man, waaronder 1991 Europeanen.”

„(2) Bij de berekening van een gemiddelde behoort het jaar 1875 buiten beschouwing te blijven, vermits in dat jaar het aantal zesjarige reëngagementen van Europeanen plotseling steeg tot 1464, kennelijk een gevolg der expiratie van het tweejarig dienstverband dergenen die in 1873 waren geworven.”

„1140 per jaar; van 1867 tot 1876 13,215, of gemiddeld 1322
 „per jaar, en, laat men het jaar 1873 buiten beschouwing, —
 „toen door toelating van tweejarige dienstverbandten het
 „aantal Nederlanders, die geworven werden, plotseling tot 3068
 „klom, — dan blijkt dat sedert 1857, trots alle inspanning,
 „slechts bij groote uitzondering meer dan 1500 Nederlanders in
 „één jaar verkregen werden. Wel kan gezegd worden dat van
 „1 Juli 1878 tot 1 Juli 1879 onder de in Nederland gewor-
 „venen betrekkelijk minder vreemdelingen voorkwamen dan in
 „de voorafgegane jaren het geval was, doch dit is alleen het
 „gevolg van vermindering van het contingent, waardoor de
 „werving van vreemdelingen meer beperkt kon worden. Het
 „aantal Nederlanders, die in dien tijd werden geworven, bedroeg
 „slechts 666, dat der vreemdelingen 1084 (1), zoodat in de
 „gelederen van het leger ook na 1 Januari 1879 de verhouding
 „nog ongunstiger werd.

„Het is dan ook dringend noodig dat krachtige maatregelen
 „worden genomen om het evenwicht te herstellen tusschen de
 „sterkte der verschillende elementen in het leger, waartoe slechts
 „op twee wijzen is te geraken, en wel door geleidelijke inkrim-
 „ping der tegenwoordige formatie en daarmede gepaard gaande
 „vermindering der legersterkte, waardoor het aantal uit te zenden
 „suppletietroepen almede zal kunnen worden beperkt, en voorts

„(1) Te Hardervijk werden in de sterkte gebracht:

in Juli	1878	46	Nederlanders	en	80	vreemdelingen,	te zamen	126	man
„ Ang.	„	47	„	„	93	„	„	140	„
„ Sept.	„	48	„	„	90	„	„	138	„
„ Oct.	„	60	„	„	124	„	„	184	„
„ Nov.	„	61	„	„	98	„	„	159	„
„ Dec.	„	45	2	„	114	„	„	159	„
„ Jan.	1879	48	„	„	106	„	„	154	„
„ Febr.	„	66	„	„	87	„	„	153	„
„ Maart	„	66	„	„	87	„	„	153	„
„ April	„	43	„	„	70	„	„	113	„
„ Mei	„	75	„	„	78	„	„	153	„
„ Juni	„	61	„	„	57	„	„	118	„

In 12 maanden: 666 Nederlanders en 1084 vreemdelingen, te zamen 1750 man.

„door te trachten de werving van Nederlanders uit te breiden
„met gelijktijdige inkrimping, zoo mogelijk zelfs sluiting, der
„werving van vreemdelingen.

„In het vorig verslag werd er reeds op gewezen, dat elke
„maatregel ter bevordering der werving van Nederlanders voor
„het Indische leger invloed uitoefent op de getalsterkte der vrij-
„willigers in het Nederlandsche leger. Alleen overleg tusschen
„de departementen van kolonien en van oorlog kan derhalve in
„dit opzigt tot eene gewenschte oplossing leiden, en het is uit
„dien hoofde dat de Regering heeft gemeend de vraag, op welke
„wijze het best in de behoefte aan Nederlandsche soldaten voor
„het Indische leger zal zijn te voorzien, te moeten onderwerpen
„aan het oordeel eener gemengde commissie, waarin beide depar-
„tementen vertegenwoordigd zijn. De bijeenroeping van zoodanige
„commissie is te meer noodig geacht, omdat in de jongst ver-
„loopen jaren nog een ander vraagstuk, voor beide legers van
„gelijk belang, meer en meer op den voorgrond trad, namelijk
„dat der staatsrechtelijke verhouding tusschen de strijdkrachten
„van den staat in het moederland en in de kolonien. Ook hier-
„omtrent is het advies dierzelfde commissie gevraagd.”

Mijnheer de voorzitter; ik vraag verschooning voor de aan-
dacht, die ik van de vergadering gevergd heb voor iets, wat
misschien reeds aan velen der hier aanwezigen bekend was. Ik
achtte de zaak echter van zoodanig belang, dat ik gemeend heb
deze aanbalingen niet achterwege te mogen laten. Men behoort
eerst te overzien hoe uiterst moeielijk het vraagstuk der geregelde
aanvulling van het Indische leger is. Door mijn gewonen werk-
kring met die moeielijkheid van nabij bekend, en bovendien als
lid der commissie waarvan het koloniaal verslag gewaagt, behoef
ik wel niet te zeggen, dat sprekers voordracht door mij met de
meest mogelijke belangstelling werd gevolgd, doch ik moet er
tot mijn leedwezen bijvoegen, ik werd zeer teleurgesteld.

Ik had gedacht een oplossing te zullen hooren van het zoo
moeielijk te ontwarren vraagstuk der Indische legeraanvulling;
maar in plaats daarvan is het vraagstuk tot een veel ingewik-
kelder teruggebracht.

De moeielijkheden, verbonden aan de regeling der staats-

rechtelijke verhouding tusschen het Indische en het Nederlandsche leger, zouden, indien de wensch van den heer van Zuylen der Regeering tot leiddraad strekte, niet weinig vermeerderd worden, doordien men dan ook nog eens de staatsrechtelijke verhouding tusschen het Nederlandsche en het Belgische leger moest gaan regelen.

En nu het eigenlijk betoog van den heer van Zuylen. Diens verlangen naar een krijgsverbond met België steunt op de *onderstelde mogelijkheid* dat België zich van zijn gewaarborgde neutraliteit zal kunnen ontslaan. Doch zoolang die neutraliteit bestaat, blijft er, — ook in mijn oog, — een onoverkomelijk bezwaar, om aan de denkbeelden van den geachten spreker gevolg te geven.

Nemen wij voor een oogenblik aan, dat „*Belgische soldaten*”, met toestemming van hun koning, in onze bezittingen dienst doen. Mag ik vragen, hoe zal hun positie volksrechterlijk zijn, wanneer wij in Indie met eenige vreemde mogendheid in conflict geraken? Die soldaten zijn Belgen gebleven. Wat zullen zij dan moeten doen? Zullen zij toch met ons leger moeten medestrijden? En. . . . België's neutraliteit dan?

Een tweede bezwaar is reeds door den heer Borel aangeduid. De heer van Zuylen stelt zich op het standpunt van Nederlands belang; maar ik wensch dien spreker te vragen — als het mij vergund is hem een oogenblik op politiek gebied te volgen — zou hij denken dat de Belgische Regering, met het oog op de Vlaamsche taalbeweging, gaarne een nauwere aaneensluiting zou zien tusschen Nederlanders en Belgen, *die de Nederlandsche taal machtig zijn*, met uitsluiting van de Walen? Ik breng hier in herinnering, dat, op verzoek der militaire autoriteiten in Indie, thans de werving gesloten is voor Franschen *en Walen!* (Kol. versl. 1878, blz. 40.)

Ten derde de financieele zijde van het vraagstuk. De heer van Zuylen heeft wel gezegd, dat uit de door hem voorgestane regeling zelfs financieel voordeel zou voortspruiten, maar ik heb te vergeefs op de aanwijzing dier voordeelen gewacht.

A priori, schijnt mij het voorstel van den heer van Zuylen financieel *bezwarend* voor Nederland.

Maar ik heb nog een vierde bezwaar tegen dat voorstel; — ik noem het last; but not least, — ik acht het voorstel van den heer van Zuylen moeielijk te ondersteunen uit een nationaal oogpunt. Zoolang de spreker mij niet bewezen heeft, dat Nederland buiten staat is zelf zijne kolonien te verdedigen, zoolang wil het er bij mij niet in dat wij bij anderen zouden moeten aankloppen om hulp te vragen. Men moge zeggen dat, wat de heer van Zuylen wil geen regtstreeksche vraag om hulp is; vooral in het oog der groote mogendheden, die België's neutraliteit waarborgen, zal er wel bezwaarlijk een anderen naam aan zijn te geven.

In de voordracht van den spreker hebben mij, onder veel, twee zinsneden zoo bijzonder getroffen dat ik ze opschreef. „Zonder het bezit van zijne kolonien zou Nederland misschien niet eens meer bestaan” — zeide de heer van Zuylen. Ik geloof dit met hem. En eenige oogenblikken later noemde de heer van Zuylen dat het groote bezwaar, dat men bij de aanvulling van het Indische leger ondervindt, dit is, dat de soldaat in Indie niet wordt opgenomen in de burgermaatschappij, — hij is daar als 't ware een paria in de samenleving. Ik heb dit laatste zoo dikwijls hooren beweren, dat ik er met den geachten spreker inderdaad een overwichtig bezwaar in vind voor geregelde aanvulling onzer Indische armee.

En nu geloof ik, dat in die twee zinsneden een vingerwijzing ligt tot oplossing van het vraagstuk.

In Nederland zoowel als in Indië is altijd, wanneer er sprake was van aanvulling of vorming van het leger, te veel gedacht aan eigen behoefte. De Nederlandsche autoriteiten hebben, bij de organisatie van het Nederlandsche leger, altijd alleen gelet op de verdediging van het moederland en er naar het schijnt nimmer aan gedacht dat zonder kolonien Nederland geen Nederland zou zijn, en men zich dus *hier* gereed moet houden om, zoo noodig, troepen — ik herzeg *troepen*, geen individuen — naar Indie te kunnen zenden.

Daarentegen zijn de Indische militaire specialiteiten hunnerzijds altijd van het denkbeeld uitgegaan, dat zij voor het leger in Indie moesten kunnen beschikken over al wat Nederland

goeds en voortreffelijks heeft! Maar, mijnheer de voorzitter, dan blijft er weêr niets over tot verdediging van het moederland!

M. i. nu zou een leger-organisatie zóó moeten wezen, dat men steeds een gedeelte gereed hebbe dat voor Indie bruikbaar is; — ik heb een bondgenoot in artikel 178 der grondwet. De militairen zouden dan veel korter achtereen in Indie behoeven te verblijven — d. i. minder last hebben van hun pariapositie aldaar.

Voor de verdediging van het moederland zou men dan moeten rekenen, als *hoofdmacht*, op „de natie”, die bij een eerste alarmkreet kan worden opgeroepen. mits zij daartoe georganiseerd zij.

Ik herinner hier aan het woord van Neerlands grootsten staatsman, van Johan de Witt, over „de perikelen en gevaren”. Het Nederlandsche volk wil vechten als zijne nationaliteit wordt aangerand. Welnu bereidt dan alles voor om op dat oogenblik van den goeden wil der burgers voordeel te trekken; oefent ze in tijds. Thans zullen die goede burgers, met al hun goeden wil, als het er op aankomt niet meer zijn dan *chair à canon*!

Het is naar mijne meening van het hoogste belang, dat de Nederlandsche jongelingschap reeds vroeg — dan doet zij het *con amore* — in den wapenhandel worde geoefend, en de organisatie der strijdkrachten zóódanig worde, dat men steeds een sterk (talrijk) volksleger hebbe, geoefend in de rekrutenschool en in het schieten.

Daarbij zou men, meen ik, tevens kunnen hebben een behoorlijk geoefend legerdeel, gereed om, zoo noodig, in of buiten Europa dienst te doen.

En nu zal men mij wellicht toevoegen: dat alles is gemakkelijker gezegd dan gedaan; — hoe is zoo'n legerdeel te vormen? Ik wijs op het corps mariniers, dat gedurig heen en weder trekt. Op 26 man na is dat corps compleet op een formatie van ruim 2000 man! Het zijn allen menschen, die van daag niet weten of zij over zes weken naar Indie zullen gaan; zij gaan als ze daartoe gekommandeerd worden en worden na drie jaar afgelost. En dan vinden zij, bij hun terugkeer, een aardig sommetje dat de Staat voor hen bespaarde, en waarmede zij dan een vroolijken

dag kunnen vieren, of wel, zooals ook gedaan wordt, hunne betrekkingen ondersteunen, dan wel voor hunne toekomst zorgen kunnen.

Wanneer nu de Nederlandsche regering een korps zou willen samenstellen in den geest van artikel 178 der grondwet en daarop toepassen de vrijgevege beginselen, die het Dep. van Marine met zooveel oordeel en beleid ten aanzien der mariniers huldigt, dan zou men daarin, naar mijne overtuiging, eene oplossing kunnen vinden van het thans besproken vraagstuk. Ik zou daaraan verre de voorkeur geven boven de oplossing, door den heer van Zuylen voorgesteld.

Aan het slot zijner rede heeft de spreker herinnerd aan den „landengten-doorboorder” de Lesseps; ik kan mij niet vereenigen met sprekers pogingen, om als politieke landengte-vormer op te treden!

De heer VAN ZUYLEN. Ik heb het woord verzocht, mijnheer de voorzitter, om, in afwachting van hetgeen nog later mogt worden aangevoerd, reeds nu de vele gewichtige punten te beantwoorden, door de sprekers in het midden gebragt. Vooraf aan allen mijnen dank voor de gemaakte opmerkingen, die mij het bewijs hebben geleverd dat hetgeen ik behandelde wel de bespreking waard is geoordeeld.

De heer Robidé van der Aa is begonnen met te zeggen dat hij zelden op zoo aangename wijze gedesillusionneerd is geworden als dezen avond, omdat hij zich had voorgesteld iets geheel anders te hooren dan door mij is voorgedragen, maar wanneer de heer van der Aa heeft gemeend dat ik hier over een tolverbond of iets dergelijks zou spreken, dan kan ik met gerustheid verklaren dat ik hoegenaamd geene aanleiding heb gegeven tot die veronderstelling. Ook thans zal ik in geen discussie treden over de vraag of zoodanig tolverbond al dan niet voor beide partijen nuttig zou zijn, hoewel ik ten zeerste bereid ben om bij eene andere gelegenheid hierover met hem of met een ander van gedachten te wisselen.

Wat de eerste spreker verder zeide, dat hij het geheel met mij eens is in de zaak door mij voorgestaan en dat ook hij een

groot voorstander is van samenwerking zoodra de nood aan den man komt, ik vernam dit met genoegen, maar ik wijs er nogmaals op, dat die samenwerking weinig zal beteekenen, *wanneer niet vooraf wordt vastgesteld hoe men dan zal handelen*. Ik ben met opzet niet getreden in de omschrijving, zelfs niet in de aanwijzing van de wegen, die men daarbij zal moeten volgen, omdat ik de discussien wilde houden op den hoofdweg. Is men het eens, dat samenwerking bepaald noodig is, dan vrees ik niet of men zal het ook omtrent de uitvoering spoedig eens worden.

Met den heer van der Aa ga ik uit van de meening, dat men zal kunnen rekenen op den bijstand van Engeland. Gemakkelijk zal die staat 25,000 man tot hulp kunnen zenden en met ons de Schelde afsluiten; maar al heb ook ik gerekend op bijstand van de andere zijde van het Kanaal; toch meen ik dat het bondgenootschap van Nederland en België van meer belang zal zijn, vooral wanneer het, zooals mijne bedoeling is, reeds in tijd van vrede naar behooren wordt voorbereid.

De vraag naar de wenschelijkheid om reeds vooruit te verklaren wat van onze zijde zal worden gedaan wanneer de onafhankelijkheid onzer Zuidelijke bureu wordt bedreigd; ze werd reeds in mijne voordracht gemotiveerd met *ja* beantwoord; maar ik geloof dat dit moeilijk anders zal kunnen geschieden, dan door het luide en duidelijk doen spreken van den volksgeest, waartoe eene openbare behandeling der kwestie, zooals dit heden avond in onze vergadering plaats heeft, een begin kan zijn.

Innig zou het mij genoegen doen wanneer het behoud der Scheldeforten kon worden aangemerkt als een teeken, dat men bij het vaststellen der vestingwet een samengaan met België had op den voorgrond gezet, maar alles wat over de Scheldeverdediging werd geschreven en gezegd, nam voor zooverre mij bekend geheel zijnen oorsprong in het volkomen eenzelve neutraliteitsbeginsel.

Ik beantwoord nu den heer Abel, die gemeend heeft dat ik bij mijn voorstel tot het rehtens geven van burgerlijke betrekkingen aan oud-militairen zou hebben over het hoofd gezien het artikel der Grondwet, waarvan letter en geest voorschrijven, dat alle Nederlanders gelijk recht hebben op benoembaarheid tot

landsbetrekkingen, maar die gelijkheid voor allen wordt immers volstrekt niet weggenomen door hetgeen ik zou willen, want ieder kan, door het vervullen van militairen dienst, de door mij bedoelde voorrechten verwerven, iets waarop trouwens reeds in mijne voordracht werd gewezen.

Wat het bezwaar betreft, dat de militairen niet altijd zullen kunnen voldoen aan de eischen, voor de waarneming eener openvallende betrekking; ook hierop heb ik gelet door bepaaldelijk te zeggen, dat één der voorwaarden voor de toelating van oud-militairen deze moet zijn, dat zij voldoen *aan al de eischen* voor het vervullen der betrekking gesteld.

Is het echter een feit, zooals de heer Abel op grond van elders genomen proeven vreest, dat de militaire dienst voor anderen arbeid ongeschikt maakt, welnu dan zou mijn luchtkasteel werkelijk eene zeepbel worden. Ik kan dit echter nog zoo grif niet toegeven en ik zou tal van goede betrekkingen kunnen opnoemen, waar b. v. onze oud-onderofficieren volkomen op hunne plaats zijn. Waarom zouden wij zelf geene proef nemen? Omdat mijn wetsvoorstel weinig kans zou hebben van *bij ons te lande* aangenomen te worden! Dit bewijst immers niets tegen de dengelijkheid van het voorgestelde.

De heer Borel heeft de opmerking gemaakt, dat ook hij, bij zijne voordracht van 5 Februari 1879, het zwaartepunt der verdediging van de kolonien niet in het moederland heeft gezocht. Het geldt hier slechts een verschil omtrent de beteekenis aan het woord *zwaartepunt* te geven. Ik meen uit zijne vroegere voordracht begrepen te hebben, dat hij de toen door hem gewenschte Indische brigade gereed wilde hebben om, bij iedere moeilijke omstandigheid in Indie, dadelijk daarheen te kunnen vertrekken, want de hoofdrede waarom hij rekende op voldoende vrijwilligers, was immers het vooruitzicht dat de brigade van tijd tot tijd naar Indie zou worden gezonden om er actief op te treden. Ik daarentegen wensch eene zoodanige sterkte en inrichting van het koloniale leger, dat de hulp van een georganiseerd legerkorps uit het moederland slechts noodig wordt in bijna niet te denken omstandigheden; misschien zelfs geen enkele maal in een menschenleeftijd.

Wat het krigsverbond met Belgie betreft, twijfelt de heer Borel er aan, of het Belgische volk en het Belgische leger wel veel neiging zullen hebben tot eene nauwe verbinding met het Nederlandsche leger in Indie. Wij kunnen ons bij dit punt van discussie slechts bewegen op het terrein der veronderstelling, maar wanneer ik de mogelijkheid van zulk een verbond aanneem, dan berust die meening op ontvangen indrukken bij persoonlijke kennismaking met een deel van het Belgische leger. Was alles alleen afhankelijk van de wenschen van dat leger, dan geloof ik niet dat er aan de verwezenlijking van mijn denkbeeld veel bezwaren in den weg zouden staan. Ook het staatsbelang van Belgie zal er echter bij winnen wanneer er voor het leger gelegenheid is om praktische oorlogskennis op te doen, terwijl het betrekkelijk gering getal mannen, dat bij eenen in Europa uitbrekenden krijg afwezig zou zijn, een nadeel is dat niet opweegt tegen het groote voordeel der op te doene ervaring.

Wat de kwestie betreft of wij niet liever Atjeh dan Borneo aan Belgie zouden afstaan, zij het mij vergund in de eerste plaats nogmaals met nadruk te verklaren, dat ik het vrangstuk der inkrimping onzer bezittingen niet behandel omdat het in deze vereeniging niet te huis behoort; maar het is misschien zeer juist opgemerkt, dat bij eene regeling in dien geest, wij beter zouden doen door bij voorkeur Noord-Sumatra aan de zorg onzer bureu toe te vertrouwen.

Door den heer Schneider zijn mij een paar vragen gedaan, die ik volgaarne beantwoord omdat ze het hoofdonderwerp van mijn betoog onmiddelijk raken. In de eerste plaats vroeg die spreker mij of ik dacht dat, wanneer de Franschen door Belgie zouden willen oprukken, de Duitschers dit dan maar goedwillig zouden toelaten en niet trachten met hun leger naar Parijs te marcheeren. Ik meen dit punt reeds bij mijne voordracht omstandig te hebben behandeld, maar wanneer ik in korte woorden zamenvat, hoe ik mij den mogelijken gang van zaken voorstel, dan is dit als volgt:

De Franschen zullen aanvallers zijn, maar zij zullen daarbij niet vergeten om zich te verdedigen. Een zeer sterk Oosterleger wordt aan de Boven-Maas opgesteld, en daarbij, voor zooveel

noodig, de veldversterkingskunst te hulp geroepen. Toch zal het Duitsche leger, van den Midden-Rijn, bij Metz-Straatsburg verzameld, zeer zeker trachten om de Fransche positiën te forceeren en het is niet onmogelijk, niet onwaarschijnlijk zelfs, dat het Fransche Noorderleger reeds bij de Maas genoodzaakt is op te houden of terug te gaan om in verbinding te blijven met het Oosterleger.

Jnist dit is het echter, wat door mij als het ongunstigste geval wordt beschouwd, want blijft men elkander met afwisselend voordeel eenigen tijd schaak houden, zonder bepaalden overslag van de oorlogskansen naar de eene of de andere zijde, dan wordt het sluiten van den vrede waarschijnlijk en men zal in dat geval weinig acht slaan op de belangen van hen, die niet gezorgd hadden dat ze hunne neutraliteit konden handhaven en die door zoodanig verzuim hunner plichten als onafhankelijken staat, de kans op oorlog bevorderden.

In de tweede plaats vraagt de heer Schneider of ons belang wel zoodanig gemoeid is bij eene mogelijke schending der neutraliteit van Belgie's grondgebied, dat wij ons reeds vooruit tot hulp zouden moeten verbinden. Ook op die vraag kan men, geloof ik, in mijne voordracht het volgende antwoord vinden. Zonder onafhankelijk bestaan van Belgie, is geen langdurige onafhankelijkheid van Nederland denkbaar. Iedere oorlog, waarin Belgie's neutraliteit geschonden wordt, kan uitloopen op den ondergang van dat rijk; maar, *is het vooruit bekend* dat hij die Belgie aanvalt ook Nederland en waarschijnlijk Engeland tot vijand zal hebben, dan is de kans der schending van Belgie's neutraliteit oneindig minder, zoodanig zelfs, dat bij een revanche-oorlog de aanvalslijn Sambre-Maas voor de Franschen ondenkbaar zal worden wanneer zij eene triple-alliantie kunnen verwachten.

In de rede van den heer Six zijn zooveel belangrijke onderwerpen behandeld, dat ik de moeielijkheid besef hem te beantwoorden, zonder onwillekeurig enkele der door hem besproken punten over het hoofd te zien.

Ik ben hem zeer dankbaar voor de toelichting, gegeven op de advertentie in de *Etoile Belge*, te meer omdat ook ik nimmer

heb verondersteld of gedacht dat de Nederlandsche regering onmiddellijke schuld zou hebben aan de aanneming van minder *honorable* personen. Ik kan mij zeer goed begrijpen, dat in de drukte van de aanneming van een zoo groot getal vreemdelingen men niet steeds nauwkeurig op alles heeft kunnen toezien, maar dit neemt het feit niet weg, dat de thans bestaande regeling er toe geleid heeft, dat er allerlei onkruid en zelfs hoofdzakelijk onkruid, werd uitgezonden.

Wat het koloniaal verslag van 1879 betreft, de cijfers daarin voorkomende staven volkomen mijne ernstige bezorgdheid voor de toekomst. Het was mij bekend dat er eene commissie benoemd werd om een onderzoek in te stellen naar de regeling van de staatsrechtelijke verhouding der beide Nederlandsche legers in het moederland en in Indie, en om zodoende te geraken tot eene voor beiden gewenschte aanvullingswijze. Wanneer ik dus hier het een en ander in het midden heb gebragt omtrent de aanwerving van Europeanen voor het Indische leger, dan heb ik dit gedaan om, ook buiten de commissie, mede te werken tot bereiking van het groote doel, en ik meen daarom de hoop te mogen voeden, dat door hen, die moeten beslissen, eenige aandacht zal worden geschonken aan mijne stellingen, die het uitvloeisel zijn van ondervinding en van door praktijk gesteunde studie. Men wachte zich vooral om de degelijke samenstelling van het Indische leger achter te doen staan bij meer of minder eenvoud van de regeling der staatsrechtelijke verhouding. Het eerste is hoofdzaak, het tweede slechts eene niet onbelangrijke bijzaak!

Door den heer Six werd verder gewezen op de moeielijkheden die bij aanneming mijner voorstellen tot het in dienst nemen van Belgische militairen zich zullen kunnen voordoen, wanneer wij in Indie oorlog moeten voeren met een ander onafhankelijk volk. Ik erken dat dit naar de letter bezwaren kan opleveren, maar ik geloof niet dat door de mogendheden, die België's neutraliteit waarborgden, eenige moeielijkheid zou worden gemaakt wanneer het eenen oorlog geldt tegen een Aziatisch rijk.

Wordt de krijg met eene Europeesche mogendheid naar Indie overgebracht, hetgeen echter behoort tot de zeer onwaarschijnlijke

gevallen, dan wordt voorzeker het geval anders. Bij de overeenkomst met België te sluiten zou evenwel kunnen worden bepaald, dat in dergelijke omstandigheden de Belgische militairen buiten den strijd zullen blijven; zoo iets zou men immers ook nu moeten doen met de in Indie dienende Franschen of Duitschers, wanneer een oorlog met een der beide staten moest gevoerd worden. Daarbij vergete men niet, dat dit laatste bezwaar geheel vervalt *wanneer mijne hoofdstelling ingang vindt*, d. i. wanneer België en Nederland bondgenooten zullen zijn bij het eerste schot, aan een van beider grenzen in Europa.

Eene andere bedenking ontleent de heer Six aan de Vlaamsche taalbeweging. Hij meent dat, met het oog daarop, de Belgische regering niet zeer geneigd zal zijn om eene overeenkomst te sluiten, waarbij de band tusschen Nederlanders en tusschen Belgen, die onze taal machtig zijn, nauwer zou worden toegehaald. Maar dit is immers ook geenszins de bedoeling van hetgeen ik zeer duidelijk heb aangegeven. Alleen voor de officieren en voor het mindere kader zou ik genoegzame kennis der Nederlandsche taal vorderen, omdat ze anders in hunnen rang of graad bij ons leger geen dienst kunnen doen, maar voor de soldaten stel ik dien eisch volstrekt niet. Honorabele Walen zouden mij even welkom zijn als fatsoenlijke Vlamingen.

Financieele voordeelen heb ik alleen beloofd wanneer men mijn stelsel van burgerlijke betrekkingen voor oud-militairen aannam; maar ik heb volstrekt niet gezegd, dat er geldelijk voordeel zou voortvloeien uit het zenden van Belgische militairen naar Indie. Ik heb mij met de details eener zoodanige regeling volstrekt niet ingelaten, maar alleen het hoofdbeginsel ter studie aanbevolen. Is de toepassing *mogelijk*, dan acht ik ze nuttig. Duurder kan ze ook niet zijn, want soldaten kosten hun geld, waar men ze ook van daan haalt.

De heer Six noemt mijn voorstel *minder nationaal*. Heb ik dan niet doen uitkomen, dat ik eerst dan het in dienst nemen van Belgische militairen tot suppletie van ons leger zou willen, wanneer onze eigen krachten daartoe te kort schieten? Heb ik niet gezegd dat wij eerst door alle mogelijke middelen, vooral door verbetering der positie van den soldaat gedurende en ook

na zijnen dienstdtijd moeten trachten om uit eigen boezem in de behoefte te voorzien?

Het is echter te betwijfelen of dit wel zal gelukken, omdat de uitbreiding onzer bezittingen, en dus van het leger dat ze moet verdedigen, geen gelijken tred houdt met de vermeerdering van ons bevolkingscijfer omdat de Nederlander door zijnen aard weinig lust heeft in het avontuurlijke leven van den soldaat in Indië, en omdat afdoende maatregelen tot verbetering van den militairen stand steeds zullen afstuiten op het dwaalbegrip, dat de individuëele vrijheid zal lijden door te grooten invloed van het zoogenaamde militairisme.

Wij zullen dus in Indie altijd hulp van buiten noodig hebben en dan vraag ik met gerustheid, of het huren van allerlei vreemdelingen meer nationaal is dan het in onze gelederen opnemen der soldaten van een broeder-volk, dat ook in Europa met ons dezelfde belangen heeft?

Met genoegen heb ik overigens van den heer Six vernomen, dat bij eene goede regeling der staatsrechtelijke verhouding tusschen de beide legers, in het moederland en in de kolonien, voor beiden het beste te verwachten is. Mocht er werkelijk iets gevonden zijn of gevonden worden waardoor langs anderen weg het doel zal kunnen worden bereikt, dat ik voor het Indische leger beoog, d. i. uitmuntende inrichting en behoorlijke samenstelling, hij geloove mij, ik zal de eerste zijn om dit toe te juichen.

Ik meen hiermede, mijneheeren, de voornaamste opmerkingen der verschillende sprekers te hebben beantwoord. Mogt ik nog iets vergeten hebben, dan zal het mij aangenaam zijn daaraan te worden herinnerd, opdat ik geen enkel bezwaar onbeantwoord late.

De heer BOOGAARD. De belangstelling waarmede ik den geachten spreker gevolgd heb, heeft mij helaas niet tot instemming met zijn betoog kunnen brengen.

De heer van Zuylen heeft de militaire quaestie grootendeels buiten beschouwing gelaten; hoewel het vergeworderde uur belet de discussie alsnog in den breedte op een nieuw gebied over te

brengen, zij het mij echter veroorloofd, een paar opmerkingen van krijgskundigen aard te maken.

Wanneer de spreker een krijgsverbond tusschen Noord- en Zuid-Nederland tot stand gebracht wenscht te zien, is het zeker van belang na te gaan, welke voordeelen daaruit, met het oog op ons defensief vermogen, zullen voortspruiten.

In de eerste plaats moet daartoe de vraag rijzen, of de coalitie tusschen Nederland en België de beschikking zal geven over een zoodanige krijgsmacht, dat zelfs tegenover een Fransch-Duitsch monsterverbond de strijd met hoop op goed gevolg kan worden ondernomen.

Laten wij aannemen dat het Nederlandsche leger 40,000 man veldtroepen telt; — wij hebben die niet, en de toekomst belooft weinig beters, doch wij stellen het gunstigste geval. De Belgische strijdkrachten zijn mede verdeeld in een veldleger en een leger van Antwerpen; het eerste zou 53,000 man in het veld kunnen brengen. Beide legers vereenigd, kunnen dus 93,000 man tellen. Dit is nu zeker een macht waarmede te rekenen valt, doch geeft naar mijn bescheiden meening geen recht tot de veronderstelling, als zou daarmede voor de bondgenooten geen gevaar meer te duchten zijn. Ik betwijfel dit zelfs voor het geval dat men zou kunnen rekenen op het bondgenootschap van Engeland. De raadpleging der geschiedenis doet mij vreezen, dat die mogendheid er eerder op bedacht zal wezen, voor zich la part du lion te bedingen, dan wel zich te wagen in een wanhopigen strijd op het Continent.

Bovendien verkeeren wij nog niet eens in zulk een gunstigen toestand. Dat leger toch van 93,000 man is niet één leger, het zijn twee verschillende legers, en ook in dit opzicht geeft de historie geen bemoedigende wenken. Wie zal de leidende gedachte van de operaties dier verbonden krijgsmachten regelen? wie zal het strategisch plan ontwerpen? Ziedaar in die enkele vragen reeds een groot nadeel van de coalitie aangewezen.

Nog een andere opmerking kan tot nadenken aanleiding geven. België en Nederland hebben elk voor zich een geconcentreerd verdedigingsstelsel gekozen, de een bezit in Antwerpen, de ander in de Nieuw-Hollandsche waterlinie een bolwerk voor

zijn onafhankelijkheid, waarachter zij met betrekkelijk geringe macht vrij krachtig zijn, terwijl zij daarbuiten met dezelfde macht slechts zwakken tegenstand kunnen bieden. Deze overweging doet mij onwillekeurig denken aan het kinderspel van het stuivertje wisselen. Wie het eerst zijn schuilhoek verlaat, verkeert ook het eerst in gevaar. Daarom is er ook uit een militair oogpunt veel op een militair verbond met België af te dingen. Zijn wij, als gezegd is, alleen krachtig achter onze linien, dan zouden wij verkeerd doen ons voor een twijfelachtig belang daarbuiten te wagen. Kan ik mij wel ten deele aansluiten bij de meening van den heer van der Aa, n.l. dat er zich gevallen *kunnen* voordoen waarin samenwerking mogelijk en wenschelijk is te achten, zoo meen ik toch dat het gevaarlijk zou zijn een verbond te sluiten waardoor men het gevaar kan belopen van, door de neutraliteit van een ander te verdedigen, zijn eigen onafhankelijkheid te verliezen.

Met het oog op het vergevorderde uur, zal ik niet meer van het geduld der vergadering vergen, mij vleiende dat reeds deze weinige opmerkingen voldoende zullen wezen, om de illusien ten opzichte van het krigsverbond iets lager te stemmen.

De heer VAN ZUYLEN. Ik meen dat al de bedenkingen van den heer Boogaard voor het grootste deel reeds beantwoord zijn door mijne voordracht; want ook het militaire deel der kwestie werd niet vergeten.

Zou de macht van Nederland en België te zamen voldoende zijn om weerstand te bieden aan een Fransch-Duitsch monsterverbond, zoo luidt de eerste vraag. Hierop is het antwoord, dat ik bij mijn geheele betoog ben uitgegaan van het denkbeeld, dat en Nederland en België niet zullen blijven zonder behoorlijke legerorganisatie, maar dat zij hunne verdedigbaarheid tot een maximum zullen opvoeren, zoolang de gespannen toestand in Europa dit vordert. Is dat het geval, dan zullen de beide veldlegers te zamen zeker meer dan 93,000 man sterk zijn.

Maar al wordt dit cijfer ook het dubbele, dan zal niemand beweren dat wij op den duur, ook met de hulp van Engeland, in staat zouden zijn aan de overmacht van twee staten van den

eersten rang weerstand te bieden. Ik heb dit zeer duidelijk gezegd, er echter bijvoegende, dat met eenen ernstigen wil om ons te verdedigen en wanneer wij daartoe behoorlijk voorbereid waren, het ten onder brengen van onze vereende macht zooveel menschenlevens zou kosten, dat geen enkel staatsman de verantwoordelijkheid voor zulk een daad tegenover de geschiedenis op zich zou durven nemen.

Wat betreft de tweede vraag van den heer Boogaard zij het mij vergund op te merken, dat het geheele tweede deel van mijne verhandeling slechts heeft gediend om aan te toonen dat zij, die de militaire zaken in beide rijken besturen, *reeds nu* eene studie moeten maken van gecombineerde defensieplannen, zoodat in oorlogstijd *bevel en leiding der verbondene legers* kon worden opgedragen *overeenkomstig die vooruit gemaakte plannen*.

Door dezelfde opmerking wordt ook de derde vraag beantwoord, want het is toch niet aan te nemen dat bekwame mannen op militair gebied, zooals België en wij ze bezitten, bij ernstige studie en beschikkende over vrij sterke veldlegers der verbondenen, de stelsels van verdediging der beide landen wel zoodanig zouden kunnen combineeren, dat de treurige veiligheid achter en binnen de liniën in eene meer opwekkende en meer kans op succes gevende actieve defensie zou kunnen veranderen.

De heer Boogaard wijst op het gevaar om eigen onafhankelijkheid te verliezen door de neutraliteit van een ander te verdedigen. Ik meen te moeten waarschuwen tegen de struisvogel-theorie, die ons wil doen schuilen achter de Nieuw-Hollandsche waterlinie, zonder eenige ernstige poging om ons grondgebied vrij te houden van den vijand.

De VOORZITTER. Ik geloof dat thans de discussiën over het belangrijk onderwerp, heden avond besproken, kunnen worden gesloten.

Het is een voorrecht van den voorzitter dezer vergadering, dat hij zijne meening niet behoeft te uiten; het zou mij thans ook zeer moeilijk vallen.

Wanneer ik echter den algemeenen indruk van het gevoerd

debat mocht weergeven, dan zou ik dit zeggen: een naauw vriendschappelijk verbond tusschen Nederland en Belgie is van het hoogste belang; de kansen voor verdediging zouden voor beiden daardoor gunstiger worden (*gunstiger*, want *zekerheid* kan over de uitkomst van die verdediging niet worden gegeven); een of- en defensief verbond is voor het oogenblik onmogelijk, met het oog op de gewaarborgde neutraliteit van Belgie; die neutraliteit kan echter voor Belgie weinig nut opleveren en bij het uitbreken van een oorlog zou Belgie zeer verkeerd doen door daarop te zeer te vertrouwen. Integendeel is het te verwachten, dat de groote mogendheden zich aan die neutraliteit al bitter weinig zullen laten gelegen liggen. Heeft een aanranding van de neutraliteit van Belgie plaats, dan zijn wij in ons volste recht ons bij Belgie aan te sluiten. Daarom dan ook moet bij ons een wijze staatkunde er toe leiden, om alles voor te bereiden wat voor het mogelijk geval van een ondersteuning van Belgie zou kunnen dienen.

In deze korte woorden heb ik den indruk weergegeven, die de discussie op mij heeft gemaakt.

Onder herhaalde dankbetuiging aan de heeren, die aan het debat hebben deelgenomen, sluit ik de vergadering.

De Secretaris

A. L. W. SEYFFARDT.
